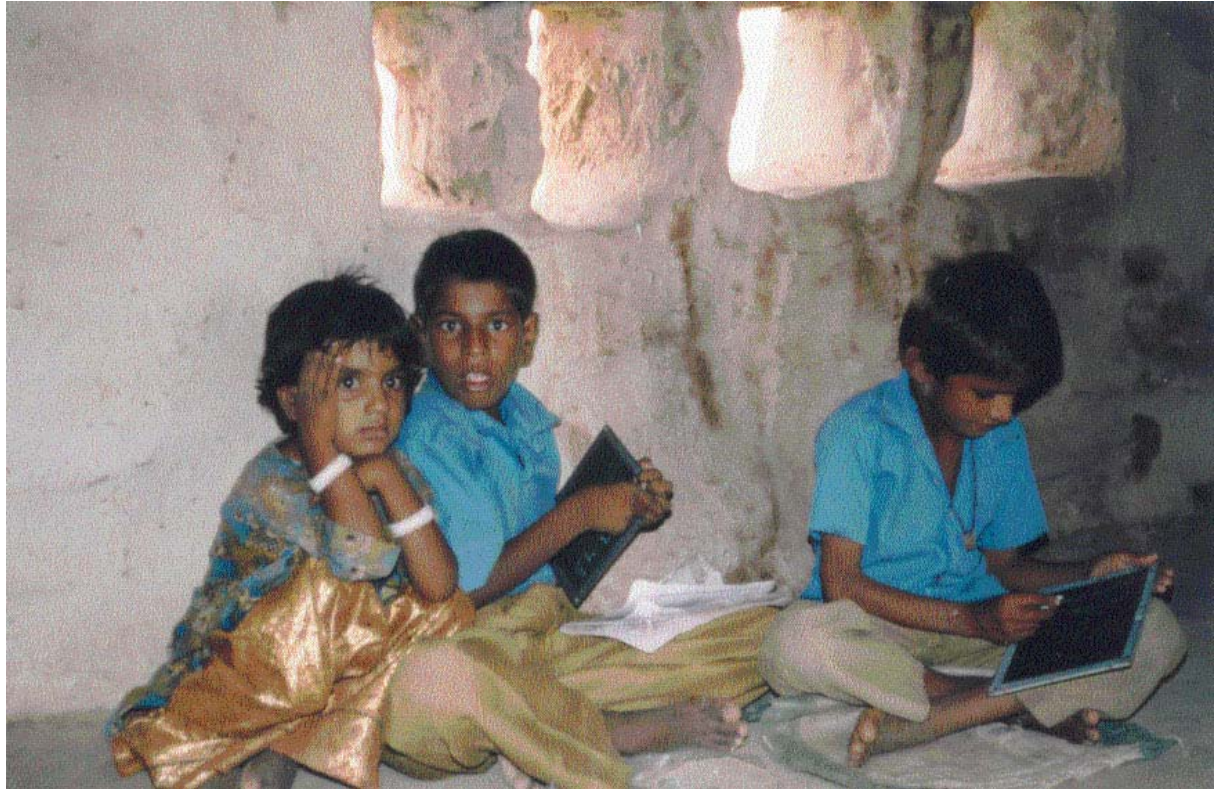

Lunds universitet
Sociologiska institutionen
Avdelningen för Socialantropologi

Lok Jumbish

utbildning och utveckling i norra Indien

SAN503
VT 2006
Handledare: Ulf Johansson Dahre

Carin Brenner
Anna Nilsson

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	2
Abstract	4
Ordlista över förkortningar.....	5
1 Inledning.....	7
2 Metod.....	9
2.1 Val av metod	9
2.1.1 Text.....	9
2.2 Fältet.....	10
2.2.1 Val av fältstudie	10
2.2.2 Fältstudien	10
2.2.3 Nivåer och aktörer i Lok Jumbish	12
2.3 Avgränsningar	13
2.3.1 Våra avgränsningar inom Projektet Lok Jumbish	13
2.3.2 Vår geografiska avgränsning.....	14
2.4 Observationer och intervjuer	14
2.4.1 Informanter	16
2.4.2 Förutsättningar och begränsningar vid insamlandet av material.....	16
3 Teori.....	20
3.1 Utvecklingsteorier	20
3.1.1 Annorlunda utveckling	23
3.1.2 Kritik av annorlunda utveckling.....	26
4 Lok Jumbish historik och uppbyggnad.....	28
4.1 Upptakt	28
4.1.1 Kartläggning av deltagare	28
4.2 Inblandade och finansiering	29
4.3 Nivåer inom Lok Jumbish: från gräsrotsnivå och upp	30
5 Ledning och förvaltningsstruktur inom Lok Jumbish	32
5.1 RPMs	33
5.1.1 Cluster level RPMs, CRPMs	33
5.1.2 Block level RPMs, BRPMs	33
5.1.3 State level RPMs, SRPMs	34
5.2 Ledning och förvaltningsstruktur på de olika nivåerna.....	34
5.2.1 Huvudkontoret, delstatsnivå.....	34
5.2.2 Field Area coordinator, distriktskoordinator ute i fält, på delstatsnivå och på distriktsnivå	35
5.2.3 Blocknivå	36
5.2.4 Clusternivå	37
5.2.5 Bynivå	38
5.3 MIS, Management Information System	39
6 Mål och strategier för Lok Jumbish.....	40
6.1 Mål	40
6.2 Strategier	41
7 Verktyg som används för att nå målen och strategierna.....	43
7.1 School mapping.....	43
7.1.1 Tillvägagångssättet för school mapping.....	43
7.2 Micro planning	45
7.3 Lok Jumbishs program för förbättring av skolan.....	49

7.3.1	Programmet för standardutrustning.....	49
7.3.2	Programmet för MLL	50
7.3.3	Skolbyggnader.....	51
7.3.4	School Libraries Programme.....	53
7.4	Programmet för NFE och annan utbildning bortom det formella skolsystemet	54
7.4.1	Programmet för NFE.....	55
7.4.2	Barn med fysiska funktionshinder.....	57
7.4.3	Muktangan.....	58
7.4.4	Minoritetsbarn	59
7.4.5	Nomadbarn	60
7.4.6	Tonårsflickor	60
7.5	Lärarnas utbildning och vidareutbildning	61
7.6	Kvinnors utveckling och jämställdhet.....	65
7.6.1	Verktyg för att nå målen för jämställdhet	66
8	Folkligt deltagande	71
9	Slutsats.....	76
	Epilog	79
	Källförteckning.....	80
	Böcker.....	80
	Rapporter	80
	Tidningsartiklar	80
	Internetadress.....	80
	Muntliga informanter.....	81
	Bilaga 1 – Kronologi.....	82

Abstract

The purpose of the study has been to recognise good development and the factors behind this development. We have chosen an aid-project co-financed first by the Swedish government and later by the government of Great Britain for our study. One of the conditions for good development, according to our chosen theory Another development, is peoples participation. To study good development and peoples participation we conducted a Minor Field Study (MFS) in Rajasthan in the north-west of India in June-August 2001. We had a hermeneutic approach and consequently accomplished interviews and participant observations in the Lok Jumbish project in Rajasthan. The state of Rajasthan is one of the poorest and least developed in India with high illiteracy. The project started out as a small scale micro-level initiative but has subsequently been integrated into state-wide strategies for meeting the educational needs of deprived rural communities. Lok Jumbish consists of peoples participation and grass-root level is responsibly for the projects progress. Although Lok Jumbish started as an educational project it has recognised other important forms of development such as women's development and gender equity.

Keywords: Development, Gender equity, Education, India, Peoples participation

Ordlista över förkortningar

APO	Assisterande projektjänsteman, Assistant Projekt Officer
BEMC	Utbildningsgruppen för hela blocket, Block Education Management Committee
BEO	Tjänsteman på blocknivå med ansvar för utbildning Block Education Officer
BNS	Byns byggnadskommitté, Building Construction Committee, Bhawa Nirwan Samiti
BSG	Blockets styrgrupp, Block Steering Group
DFID	Storbritanniens motsvarighet till SIDA, Department for International Development
GOI	Indiska regeringen, Government of India
GOR	Delstatsregeringen i Rajasthan, Government of Rajasthan
MIS	Informationsinhämtade system, Management Information System
MLL	Minsta kunskapsnivån, Minimum Level of Learning

NFE	Icke-formell utbildning, Non Formal Education
NGO:s	Icke-statliga organisationer, Non Governmental Organisations
NPE	Statliga nationella policyn om utbildning, National Policy of Education
PO	Projektjänsteman, Projekt Officer
RPMs	Utvärdering och planeringsmöte, Review and Planning Meetings
SIDA	Swedish International Development Agency
VEC	Byns utbildningskommitté, Village Education Committee
VER	Byns utbildningsregister, Village Education Register
WRITE	Internatskolor för kvinnor som främjar deras utbildning, Women's Residential Institute for Training and Education

1 Inledning

Inte sällan ifrågasätts det svenska biståndet i vad som verkar vara en ständigt pågående diskussion. Två färskare exempel från 2006 är DN-debatt från september och SJ:s tidning Kupé från oktober. På DN:s debattsida skriver Peter Wolodarski att flera av de personer som för 40 år sedan argumenterade för högre bistånd har ändrat uppfattning efter att ha sett resultatet. Artikelförfattaren menar att det inte går att påvisa något positivt samband mellan bistånd och ekonomisk utveckling, och pekar istället på hur pengar till bland annat Afrika har hållit korrupta regimer under armarna. (Wolodarski 2006, Tanklöshet är ingen hjälp, *Dagens Nyheter*). Även Kupé lyfter fram kritiska röster mot bistånd, där Anders Danielsson (chef för Institutet för utvärdering av internationellt utvecklingssamarbete) uttalar sig frågande över hur mycket av pengarna och hjälpen som kommer ner till marken. Danielsson menar vidare att det är ett dolt faktum och problem att det finns många människor i världen som profiterar på bistånd. (Röshammar 2006, När hjälpen fram?, *Kupé nr 10*)

Vi tycker att det är beklagligt att lyckade biståndsprojekt sällan lyfts fram och har i vår studie tittat närmare på ett projekt, Lok Jumbish, som har beskrivits som ett flaggskepp inom svenska biståndsprojekt av Pierre Schori, dåvarande biträdande utrikesminister. (Lindahl & Wingborg 1999, Fel att avbryta fattigdomsinriktat bistånd! *Arbetet*) Projektet stämmer väl in på Björn Hettnes normativa teori, kallad en annorlunda utveckling vilket leder till god utveckling. Vidare har Lok Jumbish som ett uttalat syfte att genom skapandet av en folklig rörelse för utbildning, generera en stimulans för mänsklig utveckling vilken i sin tur kommer att ge grundläggande socio-ekonomisk förändring, något som kanske de biståndsprojekt som Wolodarski hänvisar till inte har strävat efter. (Lok Jumbish 1993, s 48). Lok Jumbish har även en transparent organisation och ekonomi redovisas både uppifrån och ner och nerifrån och upp, allt för att inga misstankar om förskingring och otillåtet användande av bidragen ska uppstå.

Vårt studieobjekt är alltså ett biståndsprojekt, beläget i norra Indien. Projektet har varit delfinansierat av svenska staten genom SIDA, och har även fått finansiering från det egna landets regering och delstatsregering. Projektet är dock autonomt så till vida att administration och styrning sker utan inblandning av de statliga aktörerna. Lok Jumbish ansvarar för utvecklingen och de ekonomiska prioriteringarna som sker inom ramen för projektet. Redan före vi företog vår fältstudie i området hade vi hört väldigt mycket om hur framgångsrikt projektet var. Vi var nyfikna på om det var en sådan succé som vi fått det beskrivet för oss,

och i så fall hur det hade blivit så. Vi kände till projektets intention, se ovan, och därav valde vi våra frågeställningar:

Hur skapas god utveckling?

Hur kommer folkligt deltagande till stånd?

För att få svar på våra frågeställningar bedrev vi en fältstudie finansierad via MFS stipendier. Under två och en halv månad reste vi runt i Rajasthan, norra Indien, för att studera Lok Jumbish ingående.

2 Metod

2.1 Val av metod

Vi har använt oss av en hermeneutisk inställning till materialet och under fältarbetet vilket är en kvalitativ metod. I enlighet med Alvesson och Sköldbergs definition av hermeneutiska inställningen har det inneburit att vi har studerat deltagarnas, aktörernas erfarenheter, situation och syn på världen i ett harmoniserat samhälle. (Alvesson & Sköldberg 1998, s. 160) För att verkligen kunna förstå människans uppförande och hennes handlingar behövs det en förståelse för hennes kultur och det sociala nätverk hon tillhör. Detta gör vi genom att ställa olika frågor till vår text, som är vår empiri. Det är vi som bestämmer frågorna och tar initiativet till dialog. (Alvesson & Sköldberg 1998, s. 163) Våra fakta i texten är vårt resultat när vi tolkar texten och dess innebörd med vår förförståelse för fältet. (Alvesson & Sköldberg 1998, s. 165) I hermeneutiken blir svaren bättre desto fler frågor som ställs till texten och i utgångspunkten finns medvetenhet om förförståelse och hur denna inverkar på texten och resultaten. Materialet blir dynamiskt och genom att hela tiden gå tillbaka för att reflektera över fakta och empiri, ställa nya frågor och få ny förförståelse samt tolka texten ur nya perspektiv. (Alvesson & Sköldberg 1998, s. 175) Metoden lämpar sig väl för fältarbete och själva fältarbetet är tolkande verksamhet. Förförståelse som skapar en tolkningsram för det som ses och hörs är essentiellt för att observera världen. Det som en tränad observatör av socialt liv noterar måste tolkas och föras in i allomfattande text eller förklaring. (Hylland Eriksen 2005, s. 114)

2.1.1 Text

Vår studie är en fältstudie, då vårt material är hämtat från deltagande observationer vid olika tillfällen samt intervjuer med olika nyckelpersoner och grupper. Detta utgör således vår text. Vårt resultat av tolkningen av texten är den fakta vi får fram. Texten består även av olika sociala sammanhang som blir uppenbara i vår empiri. (Alvesson & Sköldberg 1998, s. 171) På grund av att vi använder oss av hermeneutiskt perspektiv måste vi, för att göra aktuella sakförhållande begripliga, även se till kontexten. Detta gör vi genom återkommande beskrivningar av samhällen. (Hylland Eriksen 2005, s. 115) Våra deltagande observationer har bland annat bestått av närvaro vid lektioner för blivande lärare, närvaro vid undervisning för både formell och icke-formell utbildning. Vi har även befunnit oss i mötessituationer. Vi beskriver detta närmare i kapitel 2.5 Observationer och intervjuer.

Vi kommer under olika faser att ställa olika frågor utifrån vår förförståelse till vår text så vi får en dialog med texten. Under denna process kommer vi att göra en mängd deltolkningar för att förstå helheten samt finna de olika aktörerna i texten. Då vårt material består av en mängd informatörer och deltagare bör vårt tolkningsvärde kunna bli högt. (Alvesson & Sköldberg 1998, s. 172f)

Vi har i största möjliga mån försökt använda oss av öppna frågor, där svaret inte kan vara ja eller nej, såsom: Varför har du blivit engagerad i Lok Jumbish? Hur har du blivit engagerad? Varför skickar föräldrarna sina barn till skolan nu? Varför vill du gå i skolan och på vilket sätt tycker du att utbildning är viktig? På grund av bristande kunskaper i engelska hos våra tolkar tillika informanter var det inte alltid möjligt, se vidare kapitel 2.4.2 Förutsättningar och begränsningar.

2.2 Fältet

2.2.1 Val av fältstudie

Då vi genom våra studier har blivit intresserade av utvecklingsfrågor och framförallt biståndets påverkan av utveckling önskade vi inledningsvis studera ett biståndsprojekt finansierat av Swedish International Development Agency (SIDA) som misslyckats och försöka förklara vilka faktorer som saknades för att det skulle bli ett lyckat projekt. För att kunna studera detta insåg vi behovet av att komma ut i fält vilket ledde till att vi bestämde oss för att söka Minor Field Study (MFS). Vi kontaktade SIDA och fick tala med Margaretha Hysén. Vi berättade vårt förslag till uppsats för henne och hon frågade då vad SIDA skulle med en sådan rapport och hur vi, och SIDA, skulle kunna vara säkra på att det var just de faktorer som vi framhöll, som var avgörande för ett projekts misslyckande. Hysén föreslog istället att vi skulle studera ett projekt som var lyckat och välfungerande och hitta bakomliggande faktorer till detta. Vi lät oss övertalas, då även vi tyckte att idén var god och uppslaget intressant. Vi ville gärna åka till ett land där vi med lätthet kunde ta oss fram på engelska. Hysén var mycket hjälpsam och skickade information om Lok Jumbish i Indien. (Intervjuer med Margaretha Hysén på SIDA vid flera tillfällen, senast 010322)

2.2.2 Fältstudien

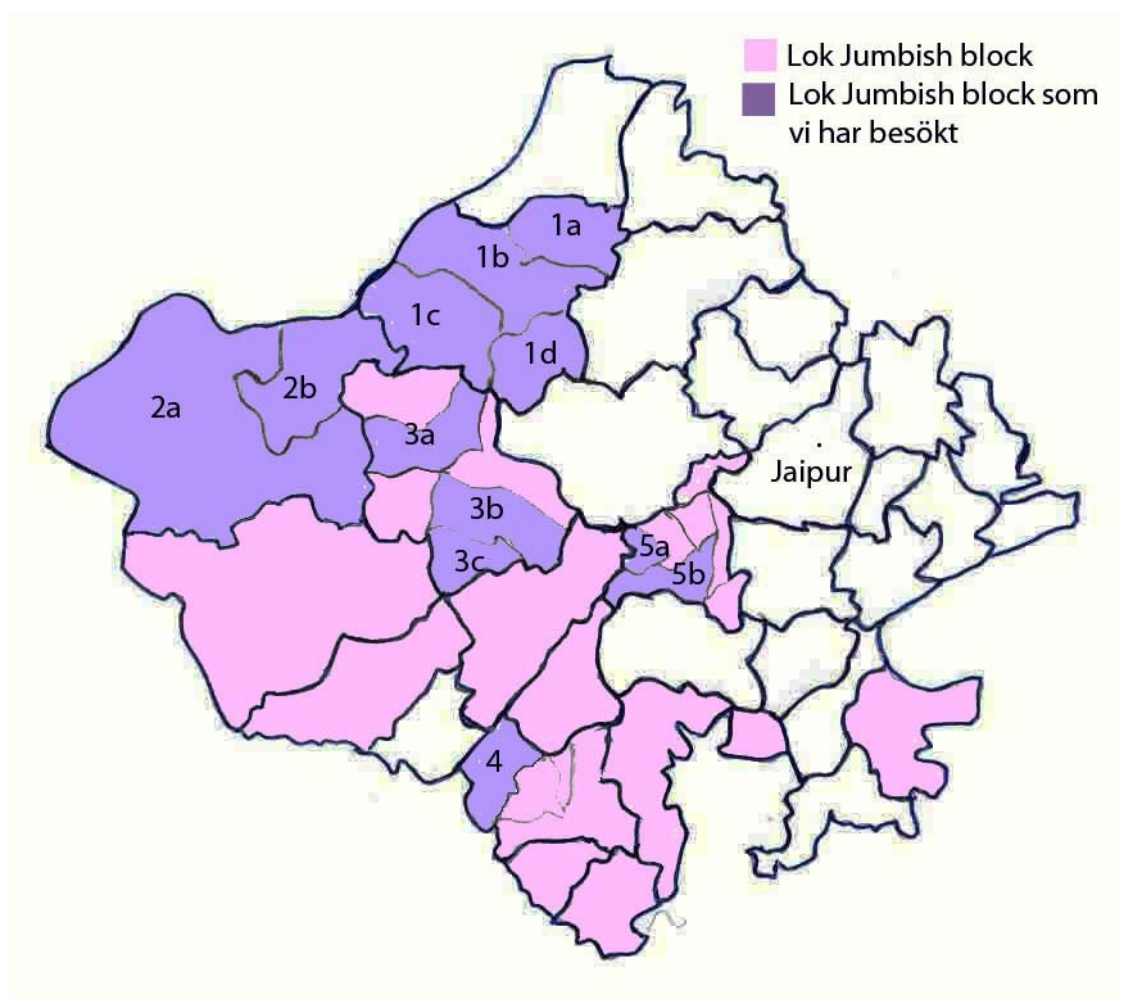
Denna uppsats är baserad på en fältstudie i Rajasthan i nordvästra Indien (se figur 1) under juni till augusti 2001. Rajasthan är den näst största delstaten i Indien, 342 214 km² och i delstaten finns Tharöknen. Delstaten har en befolkning på ungefär 56 500 000 invånare

(2001) och språken som talas är Hindi (officiellt språk), Rajasthani och Marwari.
(<http://sv.wikipedia.org/wiki/Rajasthan>, 061001)

Vi utförde studien inom projektet Lok Jumbish, vilket betyder folklig rörelse. Rajasthan är en av de minst utvecklade delstaterna och analfabetism bland framför allt kvinnor är mycket hög, 1991 var andelen läskunniga 20,44% enligt Lok Jumbish rapport 1992-1995. Projektet Lok Jumbish har startats främst för att öka andelen läskunniga i Rajasthan då i första hand läskunnigheten hos kvinnor. (Lok Jumbish 1995a, s. 1)

Figur 1 - Karta över Indien
(<http://sv.wikipedia.org/wiki/Rajasthan>, 061001)

Figur 2 - Karta över Rajasthan
(Lok Jumbish 2001)

1 Bikaner distrikt

1a Lunkaransar block

1b Bikaner block

1c Kolayat block

1d Nokha block

2 Jaisalmer distrikt

2a Sam block

2b Jaisalmer block

3 Jodhpur distrikt

3a Phalodi block

3b Osian block

3c Mandore block

4 Udaipur distrikt

4 Kotra block

5 Ajmer distrikt

5a Pisangan block

5b Ajmer block

2.2.3 Nivåer och aktörer i Lok Jumbish

Strukturen inom Lok Jumbish är lättöverskådlig och de flesta av projektets rapporter innehåller en strukturskiss. Lok Jumbish har en uttalad strategi vad gäller strukturen kring informationsinhämtande och respons, kallad Management Information System (MIS). Detta innebär att de tre nivåerna by, cluster och block är de nivåer varifrån information om progression och regression insamlas systematiskt. De områden som det rapporteras om är: mobiliseringsaktiviteter, icke formell utbildning (senare kallad NFE), grundskola, ekonomisk redovisning, uppbyggande av skollokalerna, utbildningskvalité och Lok Jumbish personal. MIS

kopplas till handlingsplanerna hos block och cluster och gör följaktligen dessa mer realistiska. På den statliga nivån sammanställs informationen framtagen genom MIS och skickas sedan tillbaka till Blockets styrgrupp (senare kallad BSG) så att de kan jämföra sina framsteg med projektets sammantagna framsteg. (Lok Jumbish 2001, s. 8)

<i>NIVÅER</i>	<i>AKTÖRER</i>
Statlig nivå	Indiska staten, utbildningsdepartementet och Svenska staten, SIDA/Storbritannien DFID
Delstatsnivå	Huvudkontoret i Jaipur, Rajasthan Delstatsregeringen i Rajasthan
Distriktsnivå	Distriktskontor med area-coordinator
Block nivå	Exempelvis Block Steering Group (BSG), utbildningsläger för lärare, 6 månaders internatutbildning för flickor
Cluster nivå	Exempelvis mobiliseringsgrupper, fältkoordinatorer
Bynivå	Exempelvis VEC, kvinnogrupper, grundskola, och alternativ utbildningscenter (NFE)
Skolan	Exempelvis lärare, elever och föräldrar

På alla nivåer finns personal från Lok Jumbish med som aktörer. Vi har varit i kontakt med aktörer på samtliga nivåer.

2.3 Avgränsningar

2.3.1 Våra avgränsningar inom Projektet Lok Jumbish

Vår studie har avgränsats till projektet Lok Jumbish som finns i 13 av Rajasthans 32 distrikt, se figur 2. Vi skulle även studera ytterligare ett SIDA-finansierat projekt, Shiksha Karmi, enligt vår ansökan om MFS. Dessvärre var inte detta projekt uppbyggt på det sätt som vi hade uppfattat att det skulle vara innan vi var på plats. På central nivå var det två olika projekt med var sin ledning, men på de lägre nivåerna delade projekten både personal och lokaler. Det var svårt att få klarhet i hur de hängde ihop, i teorin sägs de vara två olika projekt, men i praktiken var de ofta så sammanblandade så att till och med de anställda inte skiljde på projekten. Då de

båda har samma grunduppdrag, att tillhandahålla kvalitetsmässig god grundskoleutbildning för alla barn i skolåldern (6-14 år) i alla områden i Rajasthan (SIDA 1996a, s. i), så samarbetade de mycket, exempelvis utbildar Shiksha Karmi-lärare som används i skolor tillhörande Lok Jumbish, och det kan vara en av förklaringen till sammanblandningen.

2.3.2 Vår geografiska avgränsning

Vi hade vårt basläger i Jaipur, residensstaden i Rajasthan. Vi valde Jaipur då både Lok Jumbish och Shiksha Karmi har sina huvudkontor där. På huvudkontoren var vi frekventa besökare, så valet av basläger var strategiskt. Vi återkom ofta till kontoren, inte bara för att få hjälp och stöd, utan även för att samla in material. Relationen oss emellan var så god att vi förväntades komma dit oanmälda, vilket vi också gjorde. Utöver Jaipur bedrev vi även fältstudier i fem olika distrikt på block- och clusternivå¹. Dessa distrikt var Ajmer, Udaipur, Bikaner, Jodhpur och Jaisalmer (se figur 2)². Valet av distrikt hjälpte personalen (the faculty) på huvudkontoret till med och valet av block och cluster gjordes av den informant som tog emot oss på distriktsnivå.

2.4 Observationer och intervjuer

Vid insamlandet av materialet har vi använt oss av deltagande observation på skolor och kontor på olika nivåer. Vi har samlat empiri genom att föra anteckningar och använda diktafon, där det var möjligt, när vi var ute i fält.

Våra deltagande observationer har bestått av att dela informanternas vardag i så hög utsträckning som möjligt. Vid observationerna har vi ställt frågor, fört samtal delvis på deras premisser och ibland stillasittande och passiva studerat miljön, allt för att få deras uppfattning av sin situation. (Hylland Eriksen 2005, s. 70-71)

Det finns olika intervjuformer som antropologer använder. I vår studie utnyttjade vi flera olika.

- Den informella, som förekommer vid deltagande observationer för att förstå företeelser och situationer. Vi använde oss mycket av denna intervjuform ute på fältet. Frågorna kom spontant och bidrog till förståelse kring aktiviteter.

---

¹ Varje distrikt är indelat i olika block med kontor och personal på denna nivå, blocken är i sin tur indelade i mindre delar, så kallade clusters, se vidare kapitel 2.2.3 Nivåer och aktörer i Lok Jumbish

² För en kronologisk genomgång av våra resor över distriktsgränser, se bilaga 1

- Den mycket strukturerade, där alla informanter får svara på samma frågor. Denna form använde vi oss av vid tillfällena då informanterna var många, exempelvis vid sessioner med byråd och skolklasser.
- Den mindre strukturerade, där alla informanter ombeds diskutera samma samtalsämnen. Våra djupintervjuer var i enlighet med denna intervjuform. (Jordan 2003, s. 24)

Vid intervjutillfällena fick vi sällan själva bestämma vem vi skulle intervjua då vi ofta fick möta stora grupper av människor som var delaktiga i projektet såsom byns utbildningskommitté, Village Education Committee (VEC), skolklasser och grupper av lärare vid lärarutbildning, allt mellan fem till 40 personer. I vissa cluster satt inte män och kvinnor i samma rum vid tidpunkten för våra intervjuer och vi fick således intervjua grupperna var för sig. Oavsett storlek, sammansättning och geografisk tillhörighet på grupperna var alla mycket entusiastiska över att få träffa oss och hade mycket att berätta om sitt engagemang i Lok Jumbish.

Vid de deltagande observationerna som gjordes i samband med intervjutillfällena, stod vi i viss mån utanför och iakttog och ibland var vi delaktiga i aktiviteter. I flera av byarna var vi väntade och där anordnades aktiviteter för oss, till exempel sång och dans (som vi förväntades delta i), lekar och rundvandringar. I andra byar smög vi in under lektionen och fick stillasittande iakttäta undervisning för att efteråt interagera med lärare, elever och VEC. Vi var också med på möten, bland annat ett möte för alla ordförande för VEC inom ett block med 40-50 deltagare. Vi fick presentera oss i en mikrofon, men i övrigt deltog vi inte i aktiviteten annat än som iakttagare. Intervjuer med några av deltagarna skedde efter mötet då vi deltog i efterföljande måltid. Ett tillfälle då vi deltog i aktiviteter dygnet runt var ett utbildningsläger för blivande lärare. Här deltog vi i morgongymnastik, frukost, morgontoalett, förmiddagsundervisning med bland annat sång, lunch, siesta, eftermiddagsundervisning, middag och kvällsaktiviteter såsom promenader och samtal före tandborstning och läggdags i förläggningen.

Vi har många gånger fått bäst resultat av de spontana intervjuerna, det har varit tillfället som varit spontant, intervjuerna har haft någon av de tre ovanstående formerna. Dessa har uppkommit under resorna till och mellan samt i de olika byarna och på kontoren, dels med personer som det var planerat att vi skulle träffa, men även med personer som vi träffade oplanerat. I efterhand har vi förstått att det inte är ovanligt att man först vid tidpunkten för

analys av materialet inser vilken data som gett den bästa förståelsen. (Hylland Eriksen 2005, s. 70)

Den litteratur vi har använt oss av i anslutning till projektet har varit årliga rapporter från Lok Jumbish som har inkluderat utvärdering och framtida mål och strategier. Dessa rapporter har varit ett bra komplement till intervjuerna och besöken. Rapporterna gav oss förkunskap och förståelse för projektets uppbyggnad och insikt i hur arbetet bedrivs.

Slutligen vill vi kommentera att vi direktöversatte intervjuerna vid tillfället, vilket vi i efterhand har kommit fram till var olämpligt. Detta för att våra direktcitat inte blir korrekta eftersom de i texten är översatta till svenska. Frågan är hur korrekt det hade blivit på engelska, då de översatts från hindi till engelska, det vill säga tolkats redan en gång för oss.

2.4.1 Informanter

Informanterna vi har använt oss av har vi dels själva fått välja men de har även utsetts åt oss från Lok Jumbishs huvudkontor. Vi har haft informanter från alla de ovan nämnda nivåerna vilket även var vår intention från början. Vi har haft några få nyckelinformanter, en anställd på huvudkontoret, en distriktskoordinator och en anställd på blocknivå. Vi har även ställt frågor till bybor, medlemmar i VEC, elever och lärare.

Vid intervjuerna i byarna har vi haft hjälp med att översätta frågorna, vi har ställt dem på engelska vilket sedan har översatts till antingen hindi eller den lokala dialekten med hjälp av clusterpersonal som har tolkat. Detta har för det mesta fungerat bra, men i några fall har språkförbistringen varit stor dels mellan oss och tolken, ibland har tolken omformulerat frågor så vi har fått oanvändbara svar eller svar som inte stämde överens med vår fråga och dels har inte tolken själv förstått vår fråga.

De gånger vi inte har behövt tolk, som vid intervjuer med personal på huvudkontoret, block- och clusternivå, har det oftast fungerat mycket bra. Det har varit få språkförbistringar med de nyckelinformanter vi har haft. Dessa nyckelinformanter har utkristalliserat sig själva i efterhand. Det har varit svårt för oss att i förväg veta vilka som kunde ge oss bra information.

2.4.2 Förutsättningar och begränsningar vid insamlandet av material

För att få en inblick i vår vardag under fältstudien med de förutsättningar vi arbetade under samt de begränsningar som vi ställdes inför redogör vi kortfattat om de större oförutsedda händelser vi råkade ut för. Och försatte oss i.

Vädret var en av de saker som emellanåt omkullkastade vår planering. För det mesta var dagstemperaturen mellan 35-48 grader varmt. Detta var något som tog tid att vänja sig vid och vi var inledningsvis mycket påverkade av värmen. Ha i åtanke att vi var ute på landsbygden där det var svårt att få tag på drickbart vatten eller annan vätska. Vi var ofta tvungna att själva ta med oss buteljerat vatten ut i fält, som sällan räckte de dagar vi var ute. Dessutom besökte vi regionen under monsunperioden, vilket innebar att vi ibland inte kunde besöka de byar som det var tänkt då vägar och broar var bortspolade. Vid ett tillfälle spolades nästan en av oss bort (med kamera, pass, glasögon och biljetter) i en hastigt uppkommen regnflod. Hon undkom med rena förskräckelsen.

Topografin i Rajasthan var också en begränsning, då Rajasthan består av ökenlandskap och berg var det svårt för oss att komma ut till olika byar och skolor. Som tur var hade vi stor hjälp av de anställda på block- och clusternivå, då vi fick åka med dem på motorcykel eller i jeep till de byar och skolor vi besökte. Detta gav oss visserligen tillfälle att komma i närmare kontakt med personalen och vi kunde genom detta ställa fler frågor till dem, men samtidigt blev vi tidsbundna och påskyndade så vi inte alltid kunde få ställa alla våra frågor till de grupper vi träffade. Vissa besök fick ställas in helt och hållet på grund av att kollektivtrafiken inte var att lita på. En gång förbarmade sig en äldre herre över oss och vi tog tacksamt emot lift med hans kamelkärra.

Några få av de skolor vi besökte var små och mörka. De var byggda enligt enkel konstruktion och i en del skolor bedrevs det undervisning utomhus, då klassrummen inte räckte till. På andra skolor gick elever från olika årskurser i samma klassrum. Det gjorde det svårt för oss att veta hur gamla de var. En del skolor vi besökte som bedrev kvällsundervisning saknade elektricitet och undervisningen bedrevs i ljuset av fotogenlampor, detta som en följd av strömavbrott i monsuntid.

Vi upplevde språkförbistringar som det största hindret (se kapitel 2.5.1 Informanter). Det hindrade oss många gånger från att gå in på djupet, då våra tolkar hade begränsade språkkunskaper i engelska och vi talar inte hindi. Vidare var valet av informanterna inte alltid vårt och det var en begränsning eftersom det oftast blev den äldste tjänstemannen på det lokala kontoret även om personen ej var bäst lämpad eller kunde mest engelska. I flera fall fick vi inte möjlighet att genomföra enskilda intervjuer, utan ställdes de facto inför stora grupper, till exempel lärare vid utbildningslägret, skolelever och VEC. Vid dessa intervjuer var det omöjligt att få reda på enskilda personers namn och vid de tillfällen vi försökte blev det strax orimligt att hålla reda på vem som sa vad då det ofta diskuterades livligt och tolken i

efterhand översatte en sammanfattning av hela diskussioner. Då gruppintervjuerna bestod av både män och kvinnor uppmärksammade vi att kvinnorna var betydligt mer fåordiga än vid de intervjuer där vi inte fick träffa män och kvinnor i samma rum.

Vi hade problem med att få namnet på de byar vi hade besökt, vilket var ett tiotal varje dag. Dessutom var de kartor vi fick på hindi (se Figur 3). Byarna vi besökte valde vi inte själva utan överlät det till Lok Jumbishs personal, eftersom de hade bäst kännedom om terrängen och projektets utveckling där. Vi var även beroende av personalen för att ta oss ut till byarna, eftersom infrastrukturen var undermålig.

Figur 3 - Karta på Hindi

Det var inte ovanligt att vi misstogs för SIDA-anställda vilket ledde till orimliga förväntningar. Vi ställdes ofta till svars för att SIDA lämnat projektet och många uttryckte sin frustration och besvikelse över det.

En person som vi borde ha träffat är Anil Bordia, som många av våra informanter refererade till som Lok Jumbishs eldsjäl och som var projektets initiativtagare. Trots våra idoga försök att komma i kontakt med honom misslyckades detta. Han hade troligen kunnat ge oss första handsinformation om organisationens uppbyggnad, ursprungstanke och utveckling.

Slutligen vill vi kommentera maten. Ute i fält inkvarterades vi i kontoren alternativt i skolorna och deltog vid deras måltider som i nästan samtliga fall bestod av chapati och dhal, väl kryddat. Vi åt oftast med god aptit, vilket resulterade i en mildare form av magsjuka. Vi lät inte detta hindra oss utan såg till att vara utrustade med toalettpapper i fält. På ett ställe undrade de vad toalettpappret var för något och uttryckte oförståelse inför användandet av det.

3 Teori

3.1 Utvecklingsteorier

Vi har valt att studera utveckling i ett avgränsat område (Rajasthan) och inom ramen för en specifik sektor (utbildning) och med fokus på ett projekt som dels finansieras av den egna regeringen (Indien) och delstaten (Rajasthan) men även erhåller biståndspengar, eller blivit delfinansierat, av ett annat lands statliga medel (Sverige och SIDA inledningsvis, England och DFID senare). Perspektivet vi har valt för vår studie är något som kallas för en annorlunda utveckling och som utger sig för att ha en bakgrund i en kritik av konventionell utvecklingsteori som dessutom föreskriver vad utveckling borde vara för något. (Hettne 1991, s. 52)

Vårt val av teori, en annorlunda utveckling, menar Peter Smekal, författare till *Teorier om utveckling och underutveckling*, jämte förespråkaren Björn Hettne, professor i freds- och utvecklingsforskning vid Göteborg universitet, är inte en teori om utvecklingsproblem utan snarare en diskussion om vad ”den goda utvecklingen” bör vara, vilka målsättningar som bör styra utvecklingsprocessen (Smekal 1999, s. 118). Hettne talar om en normativ utvecklingsteori. (Hettne 1991, s. 52)

Vi redogör nedan för bakgrunden till den annorlunda utvecklingens uppkomst och vilken kritik som Hettne riktar mot konventionell utvecklingsteori, då vårt perspektiv säger sig ha en bakgrund i just den kritiken, sedan presenterar vi det perspektiv och utvecklingsbegrepp vi har haft för vår studie.

Hettne menar att utvecklingsteori är en del av utvecklingsforskningen som är det egentliga ämnesområdet. Området är tvärvetenskapligt och således beroende av olika inomdisciplinära ansatser: utvecklingsekonomi, utvecklingssociologi, politisk utveckling, utvecklingsantropologi etc. Området är även kontroversiellt och synen på det, både innanför och utanför forskarsamhället, är relativt kritiskt. Hettne anser att det finns tre alternativa tolkningar av dess existens.

Den första, som han kallar den utvecklingsteoretiska kontrarevolutionen och som innebär ett återtåg till grunddisciplinerna och till en konventionell utvecklingsstrategi, utmålar utvecklingsforskningen i egenskap av område som ett misstag vilket bara bidrog till att skapa förvirring när det gäller åtgärder för att göra utvecklingen i de fattiga länderna lättare. Vidare förespråkas det att utveckling innebär samma sak överallt och att det finns en förutbestäm

uppsättning nödvändiga åtgärder som med säkerhet leder till utveckling om de utförs konsekvent.

Den andra tolkningen säger att utvecklingsforskning är en ny samhällsvetenskaplig disciplin. Denna befinner sig fortfarande under uppbyggnad och har de speciella problem och förutsättningar för utveckling som olika länder i tredje världen står inför som fokus. Moderniseringsteori, beroendeteori och alternativ teori, annorlunda utveckling, kan sägas vara dess teoretiska kärna och metodansatsen är tvärvetenskaplig och holistisk.

Den tredje tolkningen är ett återupplivande av det intresse för utveckling och förändring som fanns i klassisk samhällsvetenskap, dock med tillägget att det nu är baserat på en vidare global erfarenhet. Utvecklingsteorin ger en föräning om en integrerad historisk samhällsvetenskap och utveckling ses som ett allmänt samhällsproblem.

Hettne anser sig ha tillhört den andra tolkningskategorin under flera årtionden och hävdar att den fortfarande är relevant, men anser sig nu vara benägen att välja den tredje tolkningen. Detta då han anser att objektet för utvecklingsstudier inte kan vara en viss kategori länder som är godtyckligt avgränsad och kallad tredje världen. Studieområdet bör istället vara olika sorters samhällen inom ramen för en världsekonomi och en internationell politisk ordning, eller världsordning. Utvecklingsteorins globalisering innebär en teoretisk frikoppling från nationalstaten, en uppmjukning av fixeringen av nationalstaten. Världssystemet är den nya arenan och arbetet sker med olika utvecklingsdimensioner, olika samhällsnivåer och olika aktörer. Hettne menar att denna nya utvecklingsteoretiska agenda ger konsekvenser för synen på utvecklingsmodellernas kris. (Hettne1991, s. 43-44)

Samspelet mellan det ekonomiska och det politiska, vanligtvis konkretiserat till stat - marknad, är som kunskapsområde kallat politisk ekonomi. Frågeställningen hos de två begreppen *marknadslogik*, som betyder att varje ekonomisk verksamhet förläggs där produktivitet och lönsamheten är störst, och *nationalstatslogik*, som innebär att ett politiskt centrum försöker kontrollera och styra den ekonomiska verksamheten utifrån både makt- och välfärdsintressen, återfinns på ett transnationellt plan inom internationell politisk ekonomi. Grundproblemet är, menar Hettne, den växande motsättningen mellan globalt ömsesidigt ekonomiskt beroende av varandra och världens uppdelning i nationalstater på det politiska området. Generellt sett handlar det om motsättning mellan politisk ordning och ekonomisk frihet, som här betyder avsaknad av politiska regleringar. Utifrån den här uppställningen framställs tre paradigmer

Liberalism – Nationalstatslogiken bestäms av marknadslogiken i en naturlig ordning.

Merkantilism – Det ekonomiska livet omges av en nödvändig ram i form av politisk ordning.

Nödvändig då en marknad inte kan organisera sig själv.

Marxism – Stat och marknad stöder varandra och ses som integrerade delar i det kapitalistiska samhället. Den grundläggande motsättningen är den mellan kapital och arbete, klasskampen. (Hettne 1991, s. 44-45)

Inom dessa paradigmer har olika teorier utvecklats. Hettne menar att det finns tre huvudteorier:

Moderniseringsteorin som handlar om hur den moderna automatiskt omvandlar den traditionella sektorn i riktning mot det moderna samhället. På global nivå upprättas ett ömsesidigt ekonomiskt beroende av varandra. Konsekvensen av utvecklingsstrategi blir anpassning och uppbyggnad.

Beroendeskolans/Världssystemteorin som utgår från att metropolen inom dessa teorier är den moderna sektorn och denna exploaterar periferin. Den utvecklingsstrategiska konsekvensen av detta perspektiv blir antingen avlänkning eller en passiv eller aktiv integration i världsmarknaden.

Teorin om hegemonisk stabilitet som föreskriver att en global hegemonisk maktstruktur ger liberal världsekonomi. Den avfärdar föreställningar om handelns spontana utveckling genom att betona nödvändigheten av en politisk ram.

Hettne menar att nationella ekonomiska system av idag mer och mer förlorar sin autonomi och kan därmed bara förstås som delar av större system. Tidigare har utvecklingsteorin sett utveckling som i huvudsak nationella processer, en syn som utmanas och istället ges globalisering stor betydelse. Internationell politisk ekonomi uppfattar detta och införlivar den globaliserade utvecklingsteorin, men behåller tonvikten på staten som viktigaste aktör. (Hettne 1991, s. 45-47)

Det perspektiv som Hettne framhåller, den annorlunda utvecklingen, ser fler utvecklingsdimensioner, fler sociala rum och fler aktörer, och gör således gällande att staten inte längre är den viktigaste aktören i utvecklingsprocessen. Perspektivets beskrivning av utvecklingens innehåll samt den betydelse alternativa aktörer ges gör att den alternativa teorin kommer i konflikt med statsmakten som representant för den bestående ordningen. (Hettne 1991, s. 52-53) En förutsättning för Hettnes normativa perspektiv är en omvandling av världssystemet i riktning mot en regionaliserad världsordning med större utrymme för territoriella utvecklingsprinciper (dessa presenteras i kommande kapitel). Samtidigt som

nationalstaten kan förväntas tappa makt och inflytande blir regionen en ny politisk aktör, men även lokal nivå och nya sociala rörelser får betydelse. (Hettne 1991, s. 57-58)

3.1.1 Annorlunda utveckling

Annorlunda utveckling har sin bakgrund i en kritik av konventionell utvecklingsteori, liksom även Beroendeskolan hade, men går längre i alternativtänkandet genom att föreskriva vad utveckling bör vara. Hettne menar att genom att formulera alternativa paradigmer upprätthålls idén om alternativa handlingsvägar och den teoretiska möjligheten av radikal samhällsförändring under perioder då de objektiva förutsättningarna är mindre goda. (Hettne 1991, s. 52)

Annorlunda utveckling (Another Development) är ett uttryck som Smekal menar lanserades 1975 i tidskriften "Development Dialogue" Hettne uppges vara den i Sverige som har arbetat med att klarlägga den alternativa utvecklingsmodellens idéhistoriska rötter och att avgränsa den mot andra utvecklingsteoretiska inriktningar. Som vi skrev i inledningen av detta kapitel är den annorlunda utvecklingen inte en teori om utvecklingsproblemen i den tredje världen i egentlig mening, utan snarare en diskussion om vad "den goda utvecklingen" borde vara, vilka målsättningar som bör styra utvecklingsprocessen. (Smekal 1999 s. 118) Målsättningarna som bör styra utvecklingsprocessen är fem till antalet och redovisas nedan.

Egalitär utveckling

Inte sällan accepteras sociala och regionala orättvisor som det pris som måste betalas för tillväxten. Den egalitära strategin prioriterar istället omfördelning framför tillväxt. Först och främst måste vissa grundläggande mänskliga behov tillfredsställas. Detta handlar om fördjupade möjligheter att realisera den inneboende potentialen hos individer, grupper och lokalsamhällen och grundförutsättningen för detta är kontrollen över den egna situationen. (Smekal 1999, s. 119 samt Hettne 1991, s. 53-54)

Ett utav Lok Jumbish mål är utbildning för alla barn upp till 14 års ålder. Flera av våra informanter talar om utbildning som den enda vägen till utveckling, såväl samhällelig som personlig. Lok Jumbish har, genom sitt uttalade mål om folkligt deltagande, ökat intresset i byarna för barnens utbildning. Speciellt kvinnorna har engagerat sig i sociala förbättringar, vägbyggen, familjeplanering och relationer mellan könen. Dessutom har det politiska deltagandet ökat. Genom Lok Jumbish har utbildningen blivit ett verktyg för utveckling. (SIDA 1996b, s. 11-12)

Själv tillitsorienterad utveckling

En central princip i beroendeskolan var att i största möjliga utsträckning lita till egna resurser och krafter. Härtill kommer behovet av en stark nationell ekonomi som kan stå emot trycket från mer utvecklade länder. I den alternativa teorin läggs mindre vikt vid den nationella ekonomin och istället är det lokal själv tillit som prioriteras. För att tillfredsställa basbehoven bör ett lokalsamhälle inrikta sig på produktion. (Smekal 1999, s.119 samt Hettne 1991, s.54)

Den produktionen som finns inom Lok Jumbish är främst ”producerande” av lärare, byarna ska vara självförsörjande avseende utbildningstillgång, detta med några få undantag, så kallade Muktangan (se kapitel 7.4.3). Vid de tillfällen som projektet behöver materiella entiteter anlitas i största möjliga mån lokala hantverkare och konstnärer, så är fallet vid exempelvis framtagande av skolmaterial som vi beskriver mer utförligt i kapitel 7.3.1 Programmet för standardutrustning.

Bärkraftig utveckling

Denna punkt innebär att utveckling måste präglas av den grundläggande regeln att framtida generationer inte berövas möjligheten att använda jordens resurser för sina grundläggande behov. (Smekal 1999, s.119-120 samt Hettne 1991, s. 54)

Som en del i utbildningens innehåll finns miljövetenskap, Environmental Studies, som ett ämne. Tillsammans med hindi och matematik är det ett obligatoriskt ämne. Undervisning i miljövetenskap ska få barnen att utveckla färdigheter och attityder nödvändiga för att förstå och uppskatta förhållandet mellan människor, deras kultur och de biologiska (biophysical) omgivningarna. En utgångspunkt för utbildningen i ämnet är att barn är nyfikna och har en medfödd förmåga att lära sig från sin omedelbara omgivning. Detta återkommer vi i kapitel 7.3.2 Programmet för MLL

Territoriell utveckling

Enskilda regioners och lokalsamhällens utveckling ska fästas stor hänsyn, en utveckling som måste vara allsidig och stämma överens med de olika regionernas kulturella och ekologiska särart. Hettne menar att regioner inte får ses som ”lokaliseringssorter” i en funktionell utvecklingsmodell eftersom de då riskerar att hamna i underutvecklingens bakvatten. Detta är tvärt emot en funktionell modell som ser utveckling som en komplex arbetsfördelning, vars skala växer i takt med specialiseringen där det yttersta exemplet är världsmarknaden. Paradoxen innebär att ju mer komplext det funktionella systemet blir, desto mer enkelriktad blir utvecklingen på varje enskild ort. Systemets förfining förutsätter en primitivisering av

dess delar. Territoriell utveckling menar att en naturlig ekologisk region har sin egen utvecklingslogik och får inte underkasta sig vare sig nationalstatens eller ännu större systems utvecklingslogik. Dessa regioner kan naturligtvis inte utvecklas fullständigt oberoende av varandra, men det avgörande är att deras utveckling inte helt underordnas det funktionella systemets logik. Vidare innebär den territoriella utvecklingen att mångsidighet och lokal autonomi prioriteras på bekostnad av effektiviteten. Skälet till detta är inte omsorg om territoriet som sådant utan om de människor som bor där. Dessa människor är inte primärt producenter och konsumenter utan bärare av distinkta kulturtraditioner. Detta definierar dem som människor. (Smekal 1999, s. 120 samt Hettne 1991, s. 55-56)

Lok Jumbish har i sin läroplan för miljövetenskap, som vi beskriver ovan och i kapitel 7.3.2, som utgångspunkt att barn har en medfödd förmåga att lära sig från sin omedelbara omgivning. Vidare tar Lok Jumbish fasta på kulturella särarter genom en mängd olika program, exempelvis finns det särskild undervisning för språkminoritet och för nomader. Även utbildning i regionala och lokala sånger och danser framhålls, se vidare kapitel 7.3.2.

Etnoutveckling

Kravet på utvecklingens innehåll är att den identitet och självkänsla som en etnisk grupp behöver för att överleva kulturellt görs till en absolut förutsättning för själva utvecklingsprocessen. Detta etniska perspektiv måste ta hänsyn till det helt grundläggande förhållandet att etniska grupper normalt är lokalt förankrade i en bestämd region och att deras öde hänger samman med det sätt på vilket regionen och dess resurser utnyttjas. Etnoutveckling betyder utveckling av en region och dess befolkning. Det innebär att upptäcka och ta hänsyn till utvecklingens kulturella dimension, vilket Hettne menar har varit ett svårt försummat område inom utvecklingsteorin. Visserligen, fortsätter han, har det ibland talats om att en nationell utvecklingsstrategi måste ta hänsyn till landets kultur, men ofta är det den nationella kulturen tämligen artificiell i jämförelse med subnationella. Punkten etnoutveckling ställer den standardiserade nationella kulturen mot den kulturella mångfalden. Utveckling innebär värnande och fördjupande av mångfald och inte likriktning och standardisering. (Smekal 1991, s.120f-121 samt Hettne 1991, s. 56-57)

Att utbildningen inom Lok Jumbish anpassar sig efter område och med ett stort inflytande från lokalsamhällena, byarna, resulterar i att identitet och självkänsla står i centrum. Även här kommer sång och dans in som ett motiverande inslag. Vi fick det berättat för oss att en av anledningarna till att skolan innehöll sång och dans var för att bevara kulturen. Detta återkommer vi till flera gånger i vår studie, och speciellt under kapitel 8 Folkligt deltagande.

Hettnes punkter stämmer väl överens med hur projektet Lok Jumbish är inrättat, något som våra exempel visar ovan. Vi kommer att redogöra grundligare för detta framöver i redovisningen av vår fältstudie.

Den annorlunda utvecklingen sätter människan i centrum för utveckling. Hänsyn tas även till de icke-materiella perspektiven i utvecklingen. Dessa idéer har gett inspiration till många biståndsorganisationer och begreppen basbehov, ekologisk hänsyn och folkligt deltagande har fått stor betydelse. (Smekal 1991, s. 121) Ett exempel är den undersökning som SIDA genomförde 1988-89 gällande roller och ansvar i biståndet. Undersökningen kom fram till att SIDA-finansierade projekt måste lägga större ansvar på mottagarorganisationen och -landet. Mottagaren måste känna att de äger projektet för det är med detta primära engagemang som bärkraft utvecklas. (Wohlgemuth 1997, s. 91) Hettnes resonemang går i samma linje, han menar att impulsen till förändring endast kan komma från den faktiska utvecklingens offer, hotade regioner, kulturer, folk. (Hettne 1991, s. 57)

Slutligen vill vi framhålla att den annorlunda utvecklingen upphäver principen om att staten utgör den viktigaste aktören i utvecklingsprocessen. Detta görs genom att laborera med fler utvecklingsdimensioner, fler sociala rum och fler aktörer i utvecklingsprocessen. Utvecklingen ges ett annorlunda innehåll och betydelsen av alternativa aktörer såsom icke-statliga organisationer (NGO:s), lokalsamhällen och kulturella/etniska grupper poängteras. (Hettne 1991, s. 52-53) Flera med oss gör alltså gällande att utveckling kräver ett lokalt engagemang, eller folkligt deltagande som det ofta heter i biståndstermer. Vi har haft som en av våra frågeställningar *Hur kommer folkligt deltagande till stånd?* Detta är något som vi återkommer till längre fram.

Vi är väl medvetna om att Hettnes teori även innehåller en passus om en ändrad världsordning. Vår avsikt har dock varit att fokusera vår studie på den regionala utvecklingen, vilken är den som Hettne koncentrerar sina fem principer för en annorlunda utveckling på.

3.1.2 Kritik av annorlunda utveckling

En annorlunda utveckling har kritiserats bland annat för att föra fram tanken om att industrialisering i tredje världen skulle vara mindre viktig för att tillfredsställa basbehoven. (Smekal 1999, s. 121) Vi är medvetna om och förstår kritiken men vi anser inte att utveckling är lika med industrialisering. I likhet med alla de regeringar som får svenskt bistånd menar vi att utbildning, tillsammans med hälsovård, är en förutsättning för social och ekonomisk utveckling. (Wohlgemuth 1997, s. 102)

En kritik av folkligt deltagande, peoples participation, som är en central del i Lok Jumbish och en av de saker som vi ingående har studerat, handlar om att det är först på senare år som insikten om vikten av den lokala befolkningens deltagande i biståndsprojekt, dess planering och genomförande har uppkommit. Föreställningen tycks alltså vara att det är "de" som deltar i "våra" projekt, inte vi som bidrar till deras. (Gyllensvärd och Sandberg 1989, s. 57) Kritiken är befogad, men vi har hittat många bevis för att Lok Jumbish är ett projekt där "vi" (SIDA) bidrar till "deras" projekt. Vi använder trots kritiken begreppet folkligt deltagande eftersom vi anser att begreppet betyder att det finns en gräsrotsrörelse, oavsett vem som betalar.

4 Lok Jumbish historik och uppbyggnad

Rajasthan, som är den näst största delstaten i Indien, var 1991 den sämsta vad gäller att få barn att börja skolan och även att få dem att fullfölja skolgången. Samma år var endast 38,55 % av befolkningen i Rajasthan läs- och skrivkunniga och, som vi nämnt tidigare, var bara 22,44 % av kvinnorna läs- och skrivkunniga. (Lok Jumbish 1995a, s. 1) Lok Jumbish kom till för att få till stånd en förändring.

Lok är ett hindi/Sanskrit ord som betyder folket, Jumbish är Urdu/Persiskt ord och betyder rörelse. Tillsammans blir innebörden av orden folklig rörelse men även rörelse för folket.

4.1 Upptakt

Projektet Lok Jumbish utformades under 1986 av indiska regeringen och delstatsregeringen i Rajasthan, då de gemensamt hade formulerat mål i enlighet med den statliga nationella policyn om utbildning, National Policy of Education (NPE). Förberedelsen inför projektet visade att en radikal förändring var nödvändig för att uppnå målet om gratis grundutbildning för alla barn upp till 14 års ålder, såsom NPE föreskriver. Förutom NPE fanns även ett internationellt tryck som bidrog till lanseringen av Lok Jumbish. Det internationella trycket bestod bland annat av UNESCO som under 70- och 80-talet hade fört fram vikten av utbildning för alla. Likaså Unicef pekade på vikten av riktade åtgärder för att stärka barns ställning, detta genom grundläggande utbildning. Under 80-talet gav även Världsbanken sitt stöd för grundläggande utbildning. (Lok Jumbish 1995a, s. 1-2)

4.1.1 Kartläggning av deltagare

Rajasthan har en stor befolkning av olika stammar och människor som bor på otillgängliga platser. Denna befolkning är ofta mycket fattig och en del är nomader som inte har tillgång till de regionala skolorna. Många av Rajasthans barn måste arbeta och hjälpa till hemma och kommer därför aldrig iväg till skolan. Handikappade barn och barn från språkliga minoriteter har svårt att nås av formell utbildning. Flickor anses det dessutom vara onödigt att utbilda, eftersom de ändå ska flytta till en ny familj när de gifter sig och således får familjen inte användning av hennes utbildning. Alla ovannämnda gruppers problem är uppmärksammade av Lok Jumbish och för dessa finns skraddarsydda lösningar. (Lok Jumbish 2001, s. 19 och 41) Se vidare kapitel 7.4 Programmet för NFE och annan utbildning bortom det formella skolsystemet

Delstatsregeringen i Rajasthan har lanserat och finansierat många projekt för att hjälpa dessa människor, till exempel Food for Work och Womens Development Program. I det nya projektet, Lok Jumbish, fanns det en vilja att arbeta genom mobilisering och deltagande av invånarna i byarna, det vill säga folkligt deltagande. Intentionen var att genom att skapa en folklig rörelse för utbildning skulle det generera en stimulans för mänsklig utveckling vilken i sin tur skulle ge grundläggande socio-ekonomisk förändring. (Lok Jumbish 1993, s 48)

4.2 Inblandade och finansiering

Lok Jumbish utformades och bildades gemensamt av Indiska regeringen och delstatsregeringen i Rajasthan. De fick även hjälp av SIDA som 1990 lovade att stå för en del av finansieringen. Uppdelning av finansieringen blev 3:2:1, i ordningen SIDA, Indiska regeringen, Government of India (GOI), och Delstatsregeringen i Rajasthan, Government of Rajasthan (GOR). I finansieringsformen ingick att det på olika nivåer lades ut pengar innan bidragen kom från bland annat SIDA. Detta gjordes för att projektet inte skulle uppfattas som styrt av SIDA, GOI och GOR. En del av det ekonomiska ansvaret lades på de byarna som involverades i projektet, exempelvis inköp av mark för att bygga skolor på. (Lok Jumbish 2001, s. 1)

Förutom den statliga inblandningen är många icke-statliga organisationer, Non Governmental Organisations (NGO:s) och andra frivilligorganisationer, inblandade i projektet på lägre nivåer. De har bidragit och bidrar i områden avseende lärarnas utbildning och vidareutbildning, utvecklande av läroplaner, faktainsamling och utvärdering, icke-formell utbildning, mobilisering och utbildning i barnskötsel. Vissa av organisationerna fungerar som resursinstitutioner för Lok Jumbish, utan att de behöver kompromissa om sin arbetskultur eller autonomi. Andra organisationer bistår Lok Jumbish inom speciella områden där det finns gemensamma intressen. (Lok Jumbish 1998, s. 62)

I juni 1999 lämnade SIDA projektet på grund av att Indien hade utfört kärnvapenprov i Pokharan. Efter att SIDA lämnat i juni 1999 tog Storbritanniens motsvarighet till SIDA, DFID, tog över juli 1999. Med en ny finansiär av projektet, visserligen på samma villkor som SIDA (3:2:1 systemet), tappade Lok Jumbish fart eftersom de ekonomiska rutinerna tog tid för DFID att sätta sig in i. (Lok Jumbish 2001, s. 1-2)

När SIDAs avhopp kom på tal under vår fältstudie väcktes starka känslor. Informant 1, Head of teachers training, säger till oss:

SIDAs plötsliga och orimliga avhopp var en stor besvikelse. Förstår inte SIDA att det är barnen och byarna som blir drabbade. De kan inte hjälpa att indiska staten utför kärnvapenprover.

(Informant 1, intervju 010612)

En annan av våra informanter, informant 2, distriktskoordinator, säger på samma tema:

Jag är väldigt upprörd på SIDA, byarna har ju inte gjort något [här börjar informanten nästan gråta, författarnas anm.]. Projektet fick omorganisera sig på grund av SIDA. Ni kan minsann berätta detta för SIDA. Projektet blev som en sjunkande båt efter SIDA lämnade, det gick ju så bra tidigare. De [SIDA, författarnas anm.] hade planerat bra och när äpplena skulle plockas drog de sig bara ur. De som jobbat i projektet blev oroliga och alla rykten som florerat om att projektet skulle läggas ned.

(Informant 2, intervju 010712)

Det var inte bara inom Lok Jumbish vi fick höra kommentarer om att SIDA dragit sig ur. På huvudkontoret för Shiksha Karmi utbrister en medarbetare:

Shiksha Karmi bygger fortfarande skolor! Det uppstod problem när SIDA lämnade. SIDA lämnade projekten vid skördetider.

Flera medarbetare ville veta, informellt som de sa, om SIDA kommer tillbaka. Vi svarade att SIDA förmodligen inte såg det som sitt projekt längre då de lämnat över till DFID. Samma medarbetare berättar:

Vi anser oss minsann fortfarande vara SIDAs projekt!

(intervju 010710)

4.3 Nivåer inom Lok Jumbish: från gräsrotsnivå och upp

En av tankarna bakom Lok Jumbish är att projektet ska styras underifrån, att mottagarna ska vara med och bestämma. Detta görs i så kallade Kärngruppen (Core Team), och i byns utbildningskommitté, VEC som ansvarar för kartläggning av behoven i byarna. Det finns ytterligare två grupper, byggnadskommittén, Building Construction Committee, Bhawan Nirman Samiti (BNS) och Kvinnogruppen. Alla dessa grupper är representerade i VEC där även huvudläraren i byn är medlem.

Nivån över byn är cluster som består av 25-30 byar. I varje cluster finns ett mobiliseringsorgan bestående av NGO eller blockets styrgrupp, Block Steering Group (BSG). Allt arbete i byarna i form av mobilisering, utformande bygrupperna samt upptagande av nya byar görs på denna nivå.

Den tredje nivån är blocknivå. Den är en sammanslutning av flera cluster och här finns styrgruppen för blocket, BSG. En utbildningsgrupp för hela blocket finns, Block Education Management Committee (BEMC). Båda grupperna finns som ett stöd för fältaktiviteterna och för de som jobbar på clusternivån. De verkar också för att öka kvalitén på utbildningen som ges i byarna.

Över blocknivån finns distriktsnivån. På distriktsnivån anställs en distriktskoordinator som har det övergripande ansvaret för distriktet och dess block och cluster.

På block- och distriktsnivå finns det utbildningsläger för både nya lärare och erfarna lärare som fokuserar främst på motivation. En av Lok Jumbishs roller har varit och är att utveckla och förändra lärarens roll och auktoritet i skolan och i byn.

Den sista nivån är den statliga eller delstatliga nivån och det är här som huvudkontoret med dess medarbetare finns samt finansiärer och uppdragsgivare. (Lok Jumbish 2001, s. 7-8)

5 Ledning och förvaltningsstruktur inom Lok Jumbish

Lok Jumbish administreras som en autonom och oberoende organisation. Lok Jumbish har egna regler och förordningar inom organisationen som gör dem oberoende av GOI och GOR. Trots detta finns det personer från både statlig och delstatlig nivå i Lok Jumbishs verkställande kommitté, Executive committee, som förutom dessa, består av representanter från lärarnas fackförbund, NGO:s, personer som arbetar med kvinnors utveckling och utbildning samt personal från Lok Jumbish. Denna kommitté träffas regelbundet. (Lok Jumbish 1995a, s. 6)

Lok Jumbish har en ledarstruktur som innefattar deltagande och konsultativa forum, verkställande och tekniska institutioner på alla nivåer. Jämte detta försöker de anamma en holistisk syn på ledarskap och styrning. (Lok Jumbish 2001, s. 6)

Lok Jumbish säger också att utbildningsreformer huvudsakligen rör sig om ledning, styrning och förvaltning. När Lok Jumbish startade var högsta prioritet att skapa ett nytt ledningssystem och en ny ledningskultur. Detta genom några enkla steg såsom en delegerad ledning, decentralisation där utbildningsplaneringen sker underifrån och upp, där betoningen läggs vid folkligt deltagande. Även praxisskapande där handling följs av utvärdering och eftertanke, vilket kan medföra en modifikation av realiserandestrategin och riktningssändring av aktörerna och tillhandhålla ett syfte med att uppteckna parametrarna för projektet som uppmuntrar mångfald och innovationer var några av stegen. Ytterligare steg var att poängtera kvalitet i alla aktiviteter och på alla nivåer samt företräde för kvinnor och jämställdhet när det gäller att ställa upp mål och strategier, välja personal och för att skapa ett system som genomsyras av ett jämställt perspektiv. (Lok Jumbish 1997, s. 5) På ledningsnivå beaktas jämställdhet genom att Lok Jumbish försöker utse kvinnor till så många poster som möjligt, som sedan ska kunna arbeta så jämlikt männen som möjligt, på samma villkor och att det finns faciliteter för dem. Som vi nämner i kapitel 7.5 Lärarnas utbildning och vidareutbildning så ska det vägas in att kvinnorna är ansvariga för sin familj samt har ansvaret som mödrar. Detta innebär att kvinnorna ska kunna jobba i sin takt och på sina villkor i ledningen. Även åtgärder för att förhindra sexuella trakasserier och andra former av mobbing och trakasserier har tagits fram exempelvis i ett dokument med riktlinjer. Allt av de ovanstående har ännu inte kunnat realiseras utan ledningen försöker att förverkliga dessa ett steg i taget. (Lok Jumbish 1998, s. 13)

Med anledning av detta har vi reflekterat över att det inte finns nämnvärd kritik att rikta mot Lok Jumbish och dess ledning eller styrning. Detta beror troligtvis till stor del på att de, såsom vi beskriver ovan, ständigt har utvärderingar som ligger till grund för planering när de genomför sina nya program, vilket innebär att de snabbt kan ändra riktning och ta nya tag innan allt hinner stagnera och det blir svårare att genomföra förändringar. Dels kan bristen på kritik bero på att när vi gjorde vår studie hade Lok Jumbish funnits i många år och därför hade de flesta av de gamla programmen funnit sin optimala form. Trots detta fortsätter Lok Jumbish med utvärderingar för att utveckla programmen och deras kvalitet. Inom samtliga nivåer finns det utvärderings- och reflektionsgrupper som studerar programmen och arbetar på de olika nivåerna.

5.1 RPMs

Utvärderingar och utveckling sker inom ramen för möten, så kallade Review and Planning Meetings (RPMs), som har funnits under hela tiden som Lok Jumbish har varit verksamma. Mötena hålls regelbundet och fungerar både som en process för deltagande och för granskning av den utveckling som sker inom Lok Jumbish. Då dessa möten hålls på samtliga nivåer har de blivit en del av ledarskaps- och styrningskulturen inom Lok Jumbish. Ett annat sätt att se på dessa möten är att de bidrar med reflektion och skapandet av en handlingsplan som stödjer den decentraliserade planeringen, samtidigt realiserar programmen inom Lok Jumbish. Mötena blir även problemlösningforum som hjälper till att stödja och förstärka aktörerna inom de olika nivåerna.

5.1.1 Cluster level RPMs, CRPMs

På cluster nivån hålls mötena minst en gång varje månad där olika cluster funktionärerna deltar. Funktionärerna är mobiliseringsorganet, medlemmar ur BSG, då speciellt den som leder clustret, Assistant Project Officer (APO), tillsynsmannen för centrat med ansvar för den icke formella utbildningen, Non Formal Education (NFE), samt personen som är ansvarig för undervisningsformen Minimum Level of Learning (MLL) i clustret. CRPM är ett forum för att dela erfarenheter, sprida information och för att få en överblick över clustret, vad som är gjort eller ej. Gruppen tar också fram en handlingsplan över den kommande månaden.

5.1.2 Block level RPMs, BRPMs

Blocknivå RPM är ett av de starkaste forumen för planering inom hela Lok Jumbish, då gruppen tillsammans bestämmer vilka aktiviteter som ska ske ute på fältet. Här bestäms också vilka resurser och material som behövs för genomförandet av aktiviteterna. Detta sker genom

diskussioner om vad som kan främja just detta block och dess cluster. De flesta administrativa beslut realiseras i detta forum, och huvudkontoret behöver inte konsulteras. Istället fattas och verkställs besluten här. Deltagarna är: BSG medlemmar, Area Coordinator, en representant från varje cluster och representanter från de NGO:s som arbetar som mobiliseringsorgan inom blocket. Mötena hålls varje månad och även här tas det fram en plan för nästkommande månads aktiviteter.

5.1.3 State level RPMs, SRPMs

Här deltar de funktionärer som finns inom Lok Jumbish på statlig nivå såsom: medlemmar ur den verkställande kommittén, representanter från resursinstitutioner, till exempel NGO:s, se kapitel 4.2 Inblandade och finansiering, en person från varje BSG, personal från huvudkontoret och speciellt inbjudna personer. I början av projektet kunde ofta SRPMs bestå av 70-80 personer med olika viljor och förutsättningar, denna församlingssammansättning blev ohållbar, så Lok Jumbish har valt att dela upp SRPMs i fyra till fem olika regionala SRPMs. Agendan för dessa regionala SRPMs sätts genom att Lok Jumbishs huvudkontor väljer ut ett program för översyn. På dessa möten framförs och diskuteras bland annat information om statliga aktiviteter för att locka barn till skolan. De huvudsakliga göromålen för gruppen är att dela med sig av sin kunskap, MIS, granskning av de olika programmen och problemlösning. (Lok Jumbish 1998, s. 10-11, 2001 s.9-10)

5.2 Ledning och förvaltningsstruktur på de olika nivåerna

Som tidigare nämnts så är Lok Jumbish indelade i olika nivåer där olika aktörer och program är verksamma. Den statliga nivån redogör vi för ovan.

5.2.1 Huvudkontoret, delstatsnivå

På huvudkontoret arbetar ett tjugotal personer. Många av dessa personer kommer från statlig tjänst och arbetar på ett till två års kontrakt, vanligtvis byter dessa personer tjänst när kontrakten går ut men i Lok Jumbishs fall så har många av dessa stannat kvar i flera år. Detta ger en kontinuitet och en bra grund för projektet. På huvudkontoret arbetas det efter ett matrisystem som innebär att alla anställda på huvudkontoret har ansvar för olika ämnesområden såsom till exempel: lärarna, lärarnas undervisning, läroböcker, jämställdhet, School mapping, micro planning och mycket mer. De är även ansvariga för ett geografiskt område som de förväntas besöka och delta i olika möten i och angående detta distrikt. Detta innebär att Lok Jumbishs personal har bred kompetens och har många resdagar under ett år. (Lok Jumbish 1997, s. 5, 1998, s. 15-17)

En av våra huvudinformeranter, informant 7 Assistant Academic Officer på huvudkontoret i Jaipur, säger om sitt arbete:

Även inom Lok Jumbish arbetar en anställd inte bara med ett program, utan vi förväntas ta hand om olika saker som kan uppstå ute i fält och ha kunskap om alla programmen som finns inom Lok Jumbish.

(Informant 7, intervju 010607)

Informanten berättar också hur hon fick idén till Muktangan-programmet:

Jag har själv besökt byar där det bor bara stamfolk, och sett att det behövdes göra någonting så även dessa barn får tillgång till skola och utbildning. Jag formulerade då Muktangan programmet och implementerade detta, hjälpte till med utbildningen tillsammans med personalen ute i fält. När programmet var igång gick jag vidare till nästa uppgift, så man [anställda på huvudkontoret, författarnas anm.] stannar inte vid ett program utan går vidare till nästa. Men du kan säga vad du är intresserad av och då får titta extra på detta område och program, så som jag gjorde med muktangan.

(Informant 7, intervju 010607)

5.2.2 Field Area coordinator, distriktskoordinator ute i fält, på delstatsnivå och på distriktsnivå

Field Area coordinator är huvudkontorets ställföreträdare ute i fält, många av deras arbetsuppgifter är liknande de som finns på huvudkontoret, men de utför dem ute i distrikten. Detta leder till snabbare beslut och effektivare ledning. Många inköp kan nu också göras smidigare och säkrare då blocken under samma Area coordinator får samma material och bättre priser. Dessa koordinators ansvarsområden är: att hjälpa till med att tillsätta BSG och att hitta personer som arbetar med dessa, godkänna nya cluster, identifiera mobiliseringsorgan, utbilda och vidareutbilda clusterpersonal och representera huvudkontoret på BEMC, vid rekrytering av cluster personal, BRPM med mera. Ytterligare ansvarsområden är internrevision av blocken, underlätta utbytet mellan blocken [peer education, författarnas anm.] samt stödja innovationer. (Lok Jumbish 1997, s. 6, 1998, s. 8-9)

Vår huvudinformant på distriktsnivå, informant 2, distriktskoordinator, säger:

Jag deltar på de månatliga möten med blocken och cluster, jag får information här ifrån samt deltar i en mängd aktiviteter på alla nivåer vilket ger mig insyn och insikt i hur det fungerar. Jag får reda på de problem som finns ute i fält, såsom språkproblem och ämnesproblem. Det är jag som kan mitt fält då jag besöker och talar med lärare, cluster medarbetare och bybor. Detta gör det lättare för mig att fatta rätt beslut och veta vilket material som behövs köpas in och var det behövs anställas mer personal. Jag har även möten med huvudkontoret i Jaipur ofta och kan då framföra hur det går i mitt distrikt.

(Informant 2, intervju 010713)

Han beskriver också att organisationen och ledningen är transparent och att alla kan se vilka beslut som fattas, att besluten och efterfrågan kommer nerifrån och att projektet inte är chefsstyrt utan ett projekt som styrs från gräsrotsnivån. (Informant 2, intervju 010713)

5.2.3 Blocknivå

Varje block består av 20-35 cluster, enligt informant 8, Administrative Officer på huvudkontoret i Jaipur. I blocket är det BSG och BEMC som utgör ledningen. Det är här som den mesta planeringen och implementeringen av Lok Jumbishs aktiviteter sker. I BSG ingår en projektjänsteman, Project Officer (PO), tre assisterande APOs, och den person som leder arbetet på blocknivå rörande kvinnors utveckling, kallad Samyukta. Det matrissystem som finns på huvudkontoret, har anammats även på blocknivå, detta innebär att varje APO och Samyukta är ansvariga för olika ämnesområden på blocknivå och ansvarar även för implementeringen av Lok Jumbishs aktiviteter i ett av cluster. BEMC ansvarar för att Lok Jumbish mål och strategier genomförs, bland annat arbetar de med utbildningskvalitén i blocket, att ge rekommendationer angående nya skolbyggnader tillsammans med BNS och att utveckla school mapping och micro planning i det specifika blocket. Ordförande i BEMC är en person med stort intresse eller erfarenhet av utbildning, denna person tillsätts av huvudkontoret. Det finns en tjänsteman som ansvarar för BEMC i blocket, kallad Block Education Officer (BEO). BEMC lyssnar till förslagen som kommer från VEC och ser att de är anpassade efter Lok Jumbishs regler och policys. (Lok Jumbish 1997, s. 6, 1998, s. 9)

Informant 6, APO i Udaipur distrikt, Kotra block, berättar att han är ansvarig för att de traditionella sångerna används i undervisningen och för undervisning i matematik på

blocknivå, han är även ansvarig för att Muktangan-skolorna som finns i området och i synnerhet i det cluster där han är ansvarig för Lok Jumbishs aktiviteter.

Informant 4, PO i Ajmer block, Ajmer distrikt säger att:

Jag deltar vid de olika mötena i BEMC och BSG och på detta sätt får jag information och kan ge information om Lok Jumbish och Lok Jumbishs aktiviteter.

(Informant 4, intervju 010613)

5.2.4 Clusternivå

Ett cluster består av 15-20 byar och på clusternivå arbetas det med välplanerade Lok Jumbish aktiviteterna till exempel NFE, jämställdhetsrelaterade aktiviteter, månatliga möten för implementering av MLL, uppbyggande av internatskolor med mera. I varje cluster finns det ett fältcentrum, Field Center, här jobbar det 2-4 personer, två på centrat och en person med ansvar för MLL och en NFE-förman. Clusternivån är en av de mest aktiva avseende ledning och förvaltning, det är här som school mapping och micro planning utgår ifrån samt all planering rörande cluster. MIS blir en viktig del i clusterpersonalens arbete. Medarbetarna på clusternivån är ansvariga för vissa byar och implementeringen av aktiviteterna samt för hur utvärdering av dessa fungerar. Medarbetarna hjälper till att starta upp såväl VEC som kvinnogrupper och kärngrupper inför starten av Lok Jumbishs aktiviteter i de enskilda byarna. Medarbetarna har mest kontakt med deltagarna på gräsrotsnivån och deltar i byarnas aktiviteter, dels som stöd men även som resurspersoner. Det är på denna nivå som mobilisering till skolorna sker, de hjälper byarna med att övertala familjerna att skicka sina barn till skolan. Många av de anställda som jobbar på clusternivå är kvinnor. (Lok Jumbish 1997, s. 6-7, 2001, s. 8)

Informant 7 säger med anledning av de kvinnliga anställda på clusternivå:

Inledningsvis tyckte vi [Lok Jumbish, författarnas anm.] att kvinnor är bättre lämpade att arbeta med folklig mobilisering, att motivera folk ... det är vanligt att män sitter tillsammans och inte pratar eller kommunicerar med varandra medan när kvinnor sitter tillsammans märker ni att de diskuterar den ena saken efter den andra. På fältnivå, clusternivå, är tre av fyra Lok Jumbish medarbetare kvinnor.

(Informant 7, intervju 010706)

I Rajgarh cluster i Ajmer block, Ajmer distrikt, som vi besökte var det en kvinna som förde befälet, i det cluster ingick 22 byar. Medarbetarna berättar följande för oss om sin vardag:

Teamet arbetar i alla byarna, 1/3 av oss är kvinnor. Det blir 130 kvinnor och 298 män och vi pratar om vad man ska göra åt dem som inte kommer till skolan. Vi har även kvinnogrupper, 23 stycken i detta cluster med 287 kvinnor
(intervju 010614)

En person på clusternivå berättar vad clustermedarbetarna säger med anledning av hur de motiverar byar och familjer att engagera sig i Lok Jumbish och skicka sina barn till skolan:

Skolan och läraren är tillgängliga varför skickar du inte dit barn dit?
Till vilken nytta, svarar föräldrarna, barnen hjälper mig med boskapen. Då frågar vi vill du att ditt barn ska bli som du? Leva sitt liv som du lever ditt? Barnen både lär sig själva och lär någon annan. Barnen är stolta över att lära någon annan.
(intervju 010614)

5.2.5 Bynivå

På bynivå jobbar Lok Jumbish med att mobilisera byn att skicka sina barn till skolan. När byn har valt att gå med i Lok Jumbish bildas det en Kärngrupp, en kvinnogrupp och ur detta bildas det VEC. Det är sedan VEC som utgör ledningen över skolan och utbildning i Lok Jumbishs regi. VEC ansvarar för att välja ut vem i byn som ska bli lärare i skolan, vilka av barnen som kan komma ifråga angående de olika specialprogrammen som finns för flickor, barn med funktionshinder och så vidare. VEC genomför även school mapping och micro planning samt utövar grupptryck, inom Lok Jumbish kallat social pressure, på de familjer som inte skickar alla sina barn till skolan, se vidare kapitel 7 Verktyg som används för att nå målen och strategierna. VEC deltar också i de månatliga mötena på cluster och blocknivå, där de diskuterar tillsammans med andra VEC hur utbildningen och utvecklingen fortskrider i sin by samt får information om hur andra byar går tillväga med speciella problem. (Lok Jumbish 2001, s. 7)

VEC kan dessutom hjälpa byn på andra sätt med stöd av Lok Jumbish. I en by i Bikaner distrikt har byinvånarna på inrådan av VEC och Lok Jumbish på blocknivå köpt in utsäde. Utsädet köps in direkt efter skördetid, vid lågsäsong, tillsammans kan de få mängdrabatt, byn lagrar utsädes som sedan kan distribueras vid tiden för sådd. (intervju 010713)

5.3 MIS, Management Information System

Lok Jumbish har en uttalad strategi vad det gäller strukturen kring informationsinhämtande och respons, MIS som vi berör i kapitel 2.3.3 Nivåer och aktörer i Lok Jumbish. MIS bygger på informationsinhämtande på tre nivåer, by till cluster, cluster till block och sedan vidare till den statliga nivån. Jämte detta är det också meningen att MIS ska vara grunden för en databas där referenser, analyser och granskningar ska finnas. MIS används som ett konsensusbyggande lager mellan medlemmar på varje nivå. Det finns sju aspekter som MIS bygger på och som det rapporteras om: mobiliseringsaktiviteterna, NFE, den formella skolan, finansieringen, uppbyggnad av skolbyggnader, MLL, utbildning och vidareutbildning av lärare samt Lok Jumbishs personal, samtliga aspekter beskriver vi mer ingående i kommande kapitel. Speciella formulär för rapporteringen har skapats som fylls i och skickas till nästa nivå. En del av informationen om aspekterna fylls bara i varje år, andra varannan månad och ytterligare andra varje månad. På varje nivå analyseras informationen och mer information, specifikt för den nivån, läggs till. Materialet som når huvudkontoret är utförligt med information från varje nivå.

Underlaget används senare i de olika RPMs på cluster- och blocknivå. Där går de igenom och knyts till de olika handlingsplanerna. (Lok Jumbish 2001, s. 8, 1998, s. 11-12, 1997, s. 7)

6 Mål och strategier för Lok Jumbish

Lok Jumbish har fastställt sju mål och har för dessa utarbetat sex strategier. Vi redogör för dessa nedan och har valt att beskriva de senast uppdaterade. Konkretisering av mål och strategier kommer i kapitel 7 Verktyg som används för att nå målen och strategierna, och det är också här vi skildrar mesta delen av vår empiri inhämtad i fält.

6.1 Mål

Lok Jumbishs övergripande mål är att åstadkomma en allmän grundskoleutbildning för alla barn från 6 års ålder till och med 14 års ålder, det vill säga årskurs 1-8, utan att någon behöver gå om någon årskurs. Detta ska ske genom att engagera byarna och dess invånare. Under de två-tre första åren framkom det att mycket vikt bör läggas vid att kontrollera flickors närvaro i skolan, eftersom antalet flickor i skolan var lågt. Sedan tidigare är det känt att det automatiskt kommer fler pojkar till skolan om andelen flickor ökar. Lok Jumbish har således fokuserat på flickors närvaro i skolan och försöker genom det engagemanget att rekryterat alla barn. (Lok Jumbish 1995a, s. 4)

Målen för Lok Jumbish är att:

1. Tillhandahålla grundskoleutbildning för alla barn upp till 14 års ålder, i första hand i det formella skolsystemet, som bygger på dagtids- och heltidsstudier i enlighet med den läroplan fastställd av delstatsregeringen. Därefter erbjuda icke-formell utbildning i den mån det behövs;
2. Säkerställa att alla barn som är anmälda till skolan kommer till skolan/NFE centra regelbundet och slutför sin utbildning;
3. Garantera att kvaliteten på utbildningen förbättras och att alla barn åtminstone genomgår de lägsta utbildningsmålen (nedan kallad MLL);
4. Skapa de nödvändiga strukturerna och startar processerna som kommer att stärka kvinnor och göra utbildning till ett verktyg för kvinnors likaberättigande;
5. Genomdriva målet med jämlik utbildning – för både pojkar och flickor, oavsett sociala förutsättningar och ofördelaktiga utbildningsmöjligheter. Även barn med fysiska funktionshinder ska få möjlighet att gå i skolan;
6. Göra nödvändiga förbättringar i utbildningsinnehållet och -processen för att bättre anpassas till omgivningen, människors kultur och deras boende- och arbetsvillkor.

7. Med eftertryck involvera byarna i planeringen och förvaltande av utbildning. (Lok Jumbish 1995a, s. 4)

6.2 Strategier

Strategierna för Lok Jumbish är tänkta att styra arbetet och att arbeta med strategierna i processen att uppnå målen. All personal i Lok Jumbish förväntas implementera strategierna i samtliga delar av arbetet, på fältet och i skolan. Att invånarna i byarna deltar har tidigare varit en egen strategi, men nu ingår det i samtliga strategier.

Lok Jumbish strategier är:

1. Decentralisering: eftersom målen är att förnya grundskoleutbildningen, måste handling och beslutsfattande vara förankrat på lägsta nivån Detta har Lok Jumbish tagit fasta på och arbetar enligt följande:
  - att byn ska ha möjlighet att granska sin utbildningssituation och att göra en ansvarsfull plan för att förbättra den;
  - att den beslutsfattande nivån ska vara så nära byn som möjligt, de som fattar besluten ska beakta förslagen som de fått från bynivån, och besluten ska vara baserade på dessa;
  - att överlåta beslut som rör det dagliga arbetet till skolledningen; och
  - att systemet ska sky byråkratisering och ska ha kapacitet att kunna svara på de lokala behoven
2. Genderfokusering: att nå ut till kvinnor är att nå den verkliga kärnan i det nuvarande och framtida samhället. Uppmana kvinnor till att förstärka sin självbild, bli mer kommunikativa och få bättre självförtroende. Detta kommer att bidra enormt till att dra tills sig och behålla flickorna i grundutbildningen. Emfasen på bynivån måste ändras så att det skapas kvinnogrupper som också får stöd, kvinnliga lärare ska utbildas till att bli aktiva och antalet kvinnor i personalen måste öka på alla nivåer.
3. Lärarnas status och deltagande: Föräldrar vill inte skicka sina barn till skolan om inte läraren är proper och lär ut korrekt. Lärarnas självförtroende har sjunkit och deras status har blivit lägre. Lärarna i sin yrkesroll kan förbättras genom vidareutbildning. Deras deltagande i planering av och utförande i undervisning uppvisas och ger ett ökat anseende.
4. Kvalitet: Utbildningskvaliteten har under lång tid varit så medioker och dålig så att en förändring kräver ett ovillkorligt engagemang för god kvalitet och hög prestanda som

måste genomsyra hela projektet. Detta innebär än förändring i personalens mentalitet, revision av regler och bruk för att skapa en ny arbetskultur.

5. Utbildning och vidareutbildning: Ordentligt organiserad utbildning och vidareutbildning blir ett viktigt verktyg för folkligt deltagande, förbättring av lärarnas prestation och skapande av ett dynamiskt system för ledning och förvaltning. Vidareutbildning, tillsyn och utvärdering blir en mer flytande aktivitet och leder slutligen till faser i en pågående utbildningsprocess.
6. Utvärdering: Nödvändig utvärdering innehåller:
  - en implicit försäkran om Lok Jumbish värderingar;
  - observation av vad som pågår
  - mätning av förutbestämda, rangordnade parametrar i observationen
  - förstärkningar - positiva eller negativa - som byggs in i värderingar

(Lok Jumbish 1995a, s. 5)

7 Verktøy som används för att nå målen och strategierna

Inom Lok Jumbish använder man sig av en mängd olika verktyg för att verkställa strategierna så att målen kan uppfyllas. För att synliggöra de strategiska verktygen utarbetar Lok Jumbish olika program. Ett av programmen innehåller verktygen school mapping och micro planning. Dessa används för att uppnå målet och strategin om att decentralisera makten inom Lok Jumbish, något som sker genom att deltagarna själva ska vara med och utforma sin skolbyggnad och att få en gemensam skolform för alla inom Lok Jumbish. Styrkan med school mapping-tekniken är att den är konkret och byborna känner sig delaktiga eftersom de kan se resultaten av sitt arbete, då de planerar för förbättring av sin situation. Tekniken är en tvåstegsraket, först planerar byn för förbättrade skolfaciliteter och sen lovar byborna att skicka sina barn till skolan eller till NFE centrat. I realiteten innebär school mapping ett effektivt system för att skapa folkligt deltagande kring målet avseende utbildning för alla barn mellan 6-14 år. (Lok Jumbish 1995a, s. 10) Det folkliga deltagandet finns på alla nivåer inom programmet school mapping och micro planning. Teknikerna skapar även ett begär efter utbildning. (Lok Jumbish 1996, s. 11-12).

7.1 School mapping

School mapping-processen bygger en metod utarbetad vid International Institute of Educational Planning (UNSECO) i Paris där fokus låg på lokalisering av skolor. Lok Jumbish finjusterade metoden och använder sig av denna teknik på olika sätt bland annat för att göra hushållsundersökningar för att få reda på hur många som bor i varje hushåll och vilken utbildning de har.

För att utföra planeringen av utbildning använder Lok Jumbish sig av folkligt deltagande på alla nivåer. Målet är att ta reda på utbildnings- och årskursnivån bland invånarna i byarna. Begär efter mer utbildning hos de yngre generationerna skapas genom decentralisering och den lämpliga strategin för det ändamålet är att se på de enskilda familjerna och på de enskilda barnen i familjerna. Arbetet med att få alla barn att gå i skolan utgår från denna teknik. (Lok Jumbish 2001, s. 11)

7.1.1 Tillvägagångssättet för school mapping

Tillvägagångssättet för school mapping är uppdelat i fyra delar, vilka redovisas nedan.

- Kärngruppen är den grupp som startar upp arbetet innan byns VEC finns, den ska bestå av ca 8-9 män och kvinnor från byn. Tid och kraft läggs ner på att det ska vara minst 50

% kvinnor som är intresserade av byns utveckling. Gruppens medlemmar väljs ut av mobiliseringsorganet som hjälper till med utbildningen av denna grupp i Lok Jumbishs tanke- och tillvägagångssätt samt skapar ett genuint intresse i barnens och speciellt flickors utbildning. I denna grupp ingår också rektorn, och NFE-läraren.

- Bland Rajasthans befolkning finns det en stor misstänksamhet gentemot statligt sponsrade projekt, således inleder Lok Jumbishs personal med att försöka förändra denna attityd. Detta sker dels genom att etablera en ärlig kommunikation med byn och dels med att söka förändra attityderna gentemot utveckling och utbildning generellt, och mot Lok Jumbish i synnerhet, vilket görs genom att:
  1. etablera en ömsesidig respekt och förståelse mellan Lok Jumbish-personal, lärarna och byn.
  2. skapa förtroende hos byn så de medverkar och deltar ansvarsfullt
  3. kritiskt granska de förutfattade meningarna och föreställningarna i byn om samhället, då speciellt de föreställningarna som finns angående utbildning för flickor och jämställdhet
  4. frambringa en önskan hos både pojkar och flickor om att få utbilda sig.

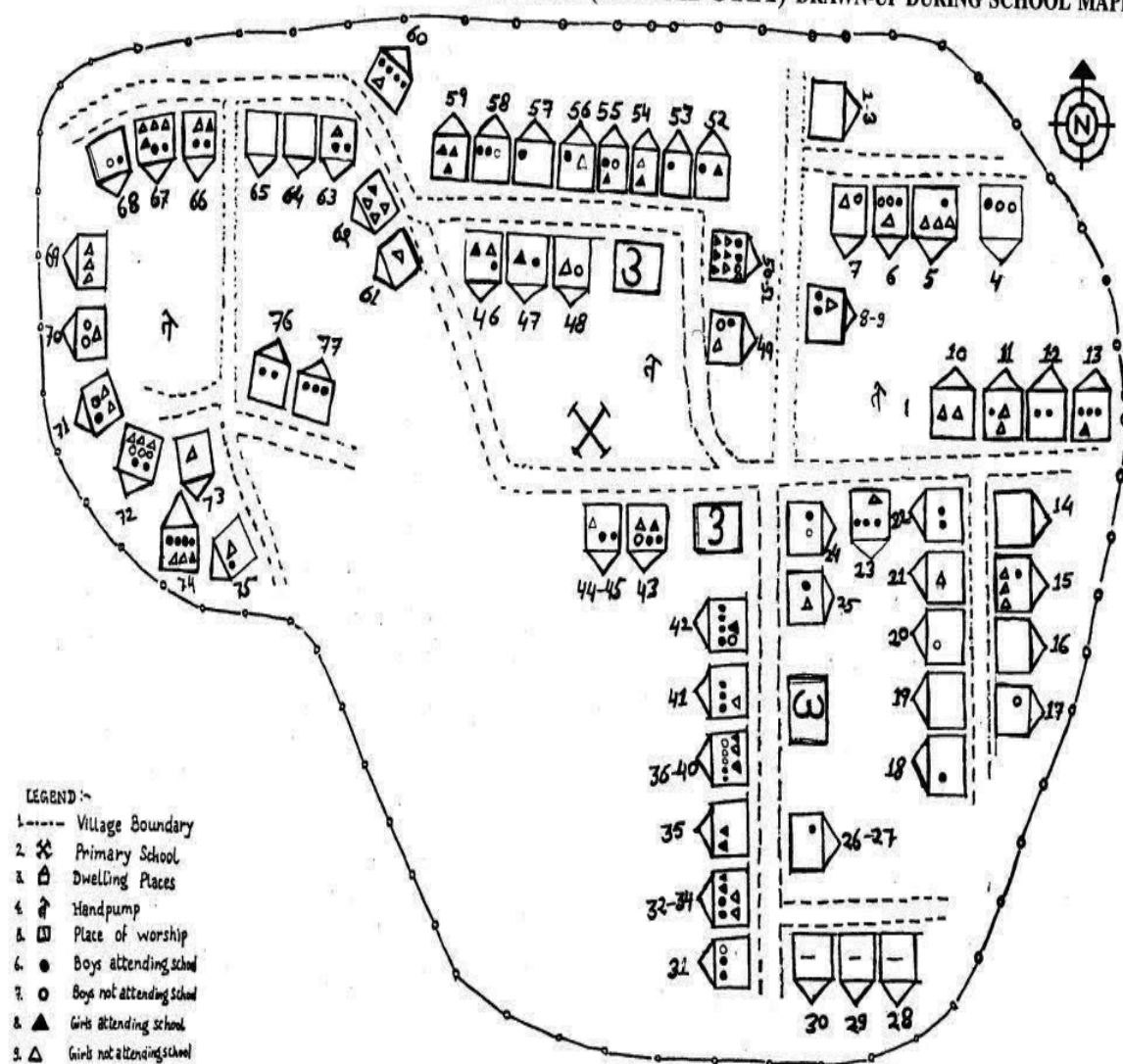
Alla dessa aktiviteter kräver noggrann planering, där kvinnor är med på alla nivåer.

- Kvinnogruppen är skapad för att mobilisera kvinnorna i byn. Gruppen spelar en viktig roll genom att säkerställa kvinnligt deltagande i de flesta av Lok Jumbishs aktiviteter. Detta är ett av Lok Jumbishs övergripande mål.
- Kartläggningen och skapandet av byns utbildningskarta (se Figur 4) är den viktigaste komponenten inom school mapping. Det första steget är att skapa en karta av den fysiska byn, där alla hus och byggnader, även gårdarna i utkanten av byn, finns med. Kartläggningen fortskrider och utvecklas enligt följande:

1. kartläggning av alla barn i åldrarna 6-14 år i alla hushåll, för att få reda på om de går i skolan eller ej, och om inte, i så fall varför. Genom denna kartläggning framkommer det om vissa barn har speciella behov. Olika symboler på kartan används för att visa vilka barn som går i skolan och vilka som inte gör det.
2. beskrivning av skolbyggnaden och NFE-centrat i byn, där det i huvudsak är styrkorna och bristerna hos dessa som studeras och kartläggs.

Resultatet av det insamlade materialet redovisas för byn, därefter följer en analys och diskussion vad som är bra och vad som kan förbättras. Detta sker för att få alla barn i byn att gå i skolan. Resultatet sammanfattas i en plan som sedan ska godkännas av BEMC som fattar beslut angående skolan baserat på de statliga riktlinjer som finns. Ofta behövs de befintliga skolfaciliteterna förbättras och byggas ut innan barnen kan börja. (Lok Jumbish 2001, s. 12-14, 1995a, s.10-12)

MAP OF VILLAGE TOOT KI DHANI (BALAPURA) DRAWN-UP DURING SCHOOL MAPPING

Figur 4 - Karta över by (Lok Jumbish 1995a, s. 11)

7.2 Micro planning

Micro planning används som ett redskap för att försäkra sig om att alla barn går i skolan, detta görs genom planering och kontroll. För att utföra detta engageras såväl lärare som bybor.

Användningen av micro planning stämmer väl överens med Lok Jumbishs huvudmål att få flickor och pojkar att börja i skolan, få dem att stanna kvar genom hela utbildningen och även ha god kvalitet på och jämställdhet i utbildningen. Inom Lok Jumbish prioriteras flickors utbildning, som sagts tidigare. Eftersom föräldrarna genom micro planning kan se mål och planering känner de ett större engagemang och de tar ett större ansvar för sina barn och deras utbildning (Lok Jumbish 1996, s. 12).

Det är VEC som utför micro planning. Detta inleds ett år efter att processen med school mapping har påbörjats, vid den tidpunkten är strukturen på utbildningen i byn bättre eller till och med helt utvecklad. Processen går ut på att det är varje enskilt barn som studeras, utifrån detta skapas en planering för dem, i vilken problem och lösningar analyseras. Föräldrarna hålls ansvariga inför byn att planeringen för deras barn följs. VEC registrerar barn som inte går i skolan och kontaktar deras familj. (Lok Jumbish 2001, s. 15).

Vi har samtalat med en mängd VEC, en av dem i Ajmer distrikt som säger följande med anledning av micro planning:

Vi utövar grupptryck på familjerna som inte skickar sina barn till skolan. Oftast är det läraren och några ur VEC som går hem till familjen det berör och försöker övertala dem att skicka sina barn till skolan. Argumenten vi använder oss av är bland annat att det är modernt med utbildning och att de kan få hjälp med att läsa tidningen, se på TV och förstå vad som händer på TV:n och i världen och att det är viktigt med utbildning. En annan fråga de ställer till föräldrarna är om de vill att deras barn ska bli som dem eller om de ska leva sitt liv som de lever deras? Ytterligare ett argument är att det är viktigt att alla i byn deltar så de inte kommer att ses som en bakåtsträvande by utan en by som vill ha utveckling och är intresserade av barnen som är byns framtid.

(intervju 010613)

Micro planning görs genom fyra olika steg. Det första är att det hålls en festival vid terminsstart, där alla barn välkomnas, men då speciellt de barn som ska börja skolan för första gången. Genom festivalen försöker VEC få föräldrarna att känna ett ansvar att utbilda sina barn. Denna festival har blivit ett hav av olika aktiviteter som försöker belysa en mängd olika objekt, såsom att skapa en positiv syn på utbildning hos barnen, skolan och byn, forma en

attityd gentemot lärarna där de behandlas med värdighet och respekt och även barnen lära sig att inte vara rädda för sin lärare utan att de arbetar tillsammans i en god relation med varandra där respekt och värdighet är ledord. (Lok Jumbish 2001, s. 15) Det andra steget är byns utbildningsregister, Village Education Register (VER) där det registreras hur många barn det finns i varje familj och vilken utbildningsnivå de har. Detta för att veta vilken typ av utbildning som kan bli aktuell för de barn som ej redan går i skolan, samt upptäcks barn med speciella behov se kapitel 7.4 Programmet för NFE och annan utbildning bortom det formella skolsystemet. Dessa fakta hjälper också till vid översynen av varje familjs deltagande i utbildningen. Det tredje steget är upprättande av skolans retentionsregister³, där alla barn som deltar i undervisning på skolorna, även de i informella skolornas undervisning finns registrerade. Efter ett antal månader går registret igenom och nuläget för varje barn följs upp. Registret hjälper även till att följa upp att så att barnet fullföljer sin utbildning inom utsatt tid, framförallt gäller detta barn i årskurs 1-5, samt att information om varje barns utbildningsprocess vidhålls. Byns utbildningsplan är det fjärde och sista steget. Den hjälper byn att förstå och förbättra den nuvarande utbildningssituationen genom att VEC tillsammans med lärarna ser över utbildningsförhållandet i byn. Dokumentet är dynamiskt vilket tillåter förbättringar där det behövs, men det används speciellt för att se på kvalitén av utbildningen och för att se hur många barn som har börjat skolan och som blir kvar. (Lok Jumbish 2001, s 15-16)

I en av byarna i Ajmer distrikt säger en talesperson för VEC om det första steget, festivalen som hålls vid skolstart:

Varje år i juli öppnar skolorna igen, samlar skolan alla sina elever med dans, trumpeter och sång. Lärarna välkomnar eleverna tillbaka för att de ska känna sig gladare för att gå till och i skolan. De visar för byarna hur kul det är att gå i skolan.

(intervju 010625)

School mapping och micro planning är verktyg som används för att stärka de olika byarnas deltagande i utbildning och byns ansvar för den samma. Dessa verktyg är:

- Bykartan, som låter samtliga inblandade se om alla familjer i byn finns med och är inblandande.

---

³ Med retention menas att barnen inte bara ska påbörja sin utbildning utan även stanna kvar i skolan.

- Utbildningsplanen över skolan, som blir gradvis mer och mer sofistikerad
- Facilitetsplanen, för att hjälpa till att försäkra sig att det finns tjänstdugliga faciliteter för alla barn
- VER som är till för att underlätta övervakningen av varje enskilt barns framgång och deltagande i skolan, men fungerar även som ett register som kan användas för att påverka de enskilda familjer där ej alla barn deltar i utbildningen. (Lok Jumbish 1995a, s. 12, 1993, s. 23)

I flertalet av de byar vi har besökt, i bland annat distrikten Ajmer, Bikaner och Jaisalmer, har VEC gladeligen visat oss sina school mapping-kartor, det vill säga bykartorna, där varje familj är utmärkt. Alla byarna har varit mycket stolta över att de har utfört detta arbete och att de nu kan se hur många som bor i varje familj, vilka barn som går i skolan och inte minst vilka flickor som går i skolan eller inte går skolan.

I en by i Ajmer block berättade VEC att det var 98 barn i byn som inte gick i skolan 1991, och nu tio år senare var det bara 37 barn som inte gick i skolan. De var mycket stolta över detta resultat, men utövade fortfarande gruppträck på de familjer som inte skickade sina barn till skolan. Tack vare micro planning och school mapping visste de vilka familjer och vilka barn i dessa familjer som inte deltog i undervisningen. (intervju och observation 010612)

En sidoeffekt som syns och som Lok Jumbish personalen gjorde oss uppmärksamma på, var att kvinnorna i byarna nu kunde delta och uttrycka sin åsikt angående utbildning. Det blev successivt möjligt för dem att sitta i samma rum som männen under möten med VEC. Tidigare satt män och kvinnor inte tillsammans, kvinnorna satt utanför. Tack vare Lok Jumbish och deras olika projekt för att stärka kvinnornas roll, se vidare kapitel 7.6 Kvinnors utveckling och jämställdhet, har könsrollerna börjat brytas och det är tänkbart att män och kvinnor sitter ihop och kan till och med jobba tillsammans för att utföra arbetet med school mapping och micro planning⁴. Detta såg dock olika ut i olika byar, i en del byar satt fortfarande kvinnorna utanför, något vi upplevde i en by utanför Bikaner block, cirka 1,5 km från Pakistan. Vi fick först komma in och intervjua männen i ett rum och sedan kvinnorna som satt utanför.

I en skola i Lunkaransar block, Bikaner distrikt kontrollerade lärarna närvaron och skrev upp den i en bok samt på svarta tavlan som hängde utanför skolan, detta för att föräldrar och andra

---

⁴ Rajasthan är en underutvecklad delstat med många traditionella värderingar och det moderna samhället med rättigheter för kvinnor har inte hunnit breda ut sig, att ändra på detta är ett av Lok Jumbishs huvudmål.

invånarna ska kunna se vilka barn som deltar i utbildningen vid skolan. Detta är en variant på verktyget retentionsregister som ingår i micro planning (se ovan).

7.3 Lok Jumbishs program för förbättring av skolan

School Improvement Programme, som avhandlar just förbättring av skolan, innehöll inledningsvis olika delar. Flertalet av dessa delar utvecklades sedermera till att bli egna program inom Lok Jumbish. Ett sådant exempel är programmet angående skolutrustning. (Lok Jumbish 1995a, s 15) I programmet ingick även skolbyggnader, men eftersom utvärderingar visade att undermåliga byggnader snarare var regel än undantag samt den ökande mängden elever som behövde lokaler, valde Lok Jumbish att göra ett program enkom för den frågan. (Lok Jumbish 1996, s. 31) Slutligen återfanns lärarnas utbildning och utveckling som en punkt i programmet, samt tillsyn och utvärdering. Undervisningsplan och skolböcker står nu i fokus för programmet som behandlar förbättring av skolan, där hindi, matematik och miljövetenskap är de grundläggande ämnena. (Lok Jumbish 1995a, s. 15-16) De andra ämnena som finns i de flesta skolor är lekar, sport, hälsa & hygien, trädgårdsarbete och sociala moment. (Lok Jumbish 2001, s. 29). Med programmets ändrade inriktning blev namnet istället MLL.

7.3.1 Programmet för standardutrustning

Lok Jumbish har utvecklat en lista över standardutrustning avseende läromedel. De statliga system som ansvarar för ett flertal av skolorna saknar en sådan lista och har visat ett ointresse för att uppteckna en sådan. Inom Lok Jumbish togs den fram av lärare som gjort förfrågning bland sina kollegor och slutligen kommit fram till en lista av vad som ses som ett minimum gällande skolutrustning och läromedel. (Lok Jumbish 1995a, s. 15)

Tillhandahållande av nödvändig skolutrustning är en absolut nödvändighet för förbättring av utbildningskvalitén. Lok Jumbish uppmärksammade att den utrustning som erbjuds skolor ofta är av undermålig kvalitet och sällan används. I de fall då Unicef har gett skolor finare utrustning har även dessa förblivit oanvända eftersom det finns lagstadgat att lärarna är ekonomiskt ansvariga för skolutrustningen. Med bakgrund av detta fastställde Lok Jumbish att inte bara ska alla skolor få den utrustningen som finns på listan över standardutrustning, det skulle även göras ansträngningar för att få lärarna att använda skolutrustningen effektivt och regelbundet. Den utrustning som finns listad tillhör fyra kategorier: möbler och inredning, detta inkluderar möbler till kontor och lärare, lagerutrymme, svarta tavlor med mera; läromedel, exempelvis kartor; sportutrustning; samt bibliotek. För framtagande av

skolustrustningen har Lok Jumbish möjliggjort för lokala hantverkare och konstnärer att producera dessa. VEC beslutar om vad som ska köpas. Pengarna för inhandlandet av skolustrustningen ges till läraren som sedan har ett redovisningsansvar gentemot VEC, som i sin tur har redovisar inköp och kvitton för byn. Detta för att ingen ska kunna bli misstänkt för förskingring. (Lok Jumbish 1995b, s. 24-26)

7.3.2 Programmet för MLL

I enlighet med NPE har Lok Jumbish godtagit en undervisningsmetod där ledordet är minsta kunskapsnivå, MLL, detta för att kunna mäta utbildningens kvalité och för att undanröja existerande skillnader i utbildningsstandard. Metoden ser till vad eleverna i årskurs 1 till och med 5 ska kunna i ämnena matematik, hindi och miljövetenskap. Ett av Lok Jumbish mål är att tillse att alla barn uppnår denna minsta kunskapsnivå, och även att utbildningsprocessen blir kompetensbaserad. (Lok Jumbish 1993, s.43-44) Inom ramen för MLL beskrivs även en möjlighet för lärare att genomgå vidareutbildning varje år (se kapitel 7.5 Lärarnas utbildning och vidareutbildning) och att det ska genomföras elevutvärderingar. Utvärderingarna görs medelst diagnostiska prov och årliga tentamen. Det åligger sedan läraren att vidta åtgärder för att förbättra barnens prestationer. (Lok Jumbish 1996, s.19) Lärarna uppmuntras även inom ramen för programmet att producera egna läromedel med de material som kontinuerligt ges till dem. De uppmuntras även till att utveckla övningar för eleverna, dessa delar de sedan med sig av på de månatliga lärarträffarna. (Lok Jumbish 1997, s. 31) Vi fick under flera tillfällen se egenhändigt producerade läromedel då lärarna var synnerligen stolta över saker de gjort. Att producerandet i sig skapade ett engagemang kring pedagogiska hjälpmedel hos lärarna kan vi vittna om.

En lärare som vi träffade på ett lärarläger i Bikaner distrikt visade upp en egentillverkad bok. Om dess innehåll säger han:

Boken börjar med vår by, sen vår stad. Barnen från stan lär sig bysaker och tvärtom. Till exempel får stadsbarnen lära sig om traditionella klädedräkter från byarna.

(intervju 010711)

Eftersom Hettne i sin teori tar upp vikten av bärkraftig utveckling har vi tittat närmare på den utbildning som ges i miljövetenskap. Utbildning i miljövetenskap (eller egentligen miljöstudier) är processbaserad, aktivitetsorienterad och kompetensbaserad. Undervisningsplanen i ämnet föreskriver att undervisningen ska få barnen att utveckla

färdigheter och attityder nödvändiga för att förstå och uppskatta förhållandet mellan människor, deras kultur och de biologiska (biophysical) omgivningarna. Inom ramen för miljövetenskap ska kultur och konst från Rajasthan, biologiekursioner och hälso- och befolkningsutbildning ingå. Läroboken Khoji Pothi är framtagen för ändamålet och den utgår från att barn är nyfikna och har en medfödd förmåga att lära sig från sin omedelbara omgivning. (Lok Jumbish 1995b, s. 14-15)

Förutom de ovanstående ämnena finns det mycket sång och dans i skolorna. Detta är inte alltid schemalagt, utan vi upplevde det som något som kunde inleda eller avsluta dagen, på vissa håll var sång och dans någonting som barnen studerar på söndagar. Informant 1 Ajmer block, berättar att föräldrarna vill ha söndagsskola också, eftersom de tycker det är skönt att inte alltid ha barnen hemma.

Inom ramen för Lok Jumbish anordnas det tävlingar inom sång och dans. Vi hade äran att få träffa den flicka som hade vunnit tävlingen på clusternivå för året i en av NFE-skolorna i Ajmer block. Denna skola anordnade även studier i sång och dans på söndagar. Det var undervisning i traditionella sånger och danser för att, som läraren på skolan sa, bevara kulturen. (intervjuer och observationer 010612)

Informant 2 berättar om sin idé om att lära ut kultur, jordbruk och miljövetenskap:

Det är en viktig del i bybornas vardag. Barnen lär sig om klädesplagg i Amerika, men vet inte om betydelsen av deras egen klädedräkt. Man måste inkorporera den egna miljön och kulturen i undervisningen.

(Informant 2, intervju 010713)

7.3.3 Skolbyggnader

Regeringen har traditionellt sätt tenderat att lämna ansvaret för uppbyggande av skollokaler till bysamhället. Detta har i flera fall resulterat i att lokalerna inte är anpassade för undervisning och det saknas underhåll. (Lok Jumbish 1993, s. 34)

Lok Jumbish har lyft problemen med undermåliga skollokaler och anser att byggnader är väsentligt för att skapa en miljö där målen för utbildningskvalité kan förverkligas. En anständig skolbyggnad visar på att utbildning tas på allvar. Inför satsningen på skolbyggnader

genomförde Lok Jumbish en undersökning över existerande skolbyggnader. Resultatet gav att de flesta byggnader saknade lagerutrymme, dricksvatten, toaletter, skolgårdar med mera. Utformningen av skolorna var stereotyp och klassrummen liknade oinspirerade baracker utan riktiga fönsteröppningar, vilket gjorde rummen mörka. Inte sällan var dörrarna termitangripna och taket läckte. Skolbyggnadernas dåliga skick höll barnen därifrån. (Lok Jumbish 1994, s.39)

Det folkliga deltagandet i Lok Jumbish har genom BNS fått en konkret form. Kommittén ska ha goda kopplingar till VEC och lärarna ska vara till fullo involverade.(Lok Jumbish 1993, s. 35) Marken som väljs ut ska ligga nära bebyggelse och helst i anknytning till elledningar och vattenkällor.(Lok Jumbish 1994, s. 40) Arkitekter väljs ut i flera olika block eftersom Rajasthans olika delar har skilda klimatförhållande. (Lok Jumbish 1995b, s. 20) Dessa har kommit att kallas "Folkets arkitekter".(Lok Jumbish 1994, s. 41)

Arkitekterna arbetar sedan intimt med BNS och förslag från byns invånare beaktas noga. Lokala tekniker och material från trakten används vid uppbyggande av de nya skolbyggnaderna. BNS får utbildning för att kunna bygga byns skola, i denna utbildning ingår en särskild ledarskapsutbildning för kvinnor. (Lok Jumbish 1993, s. 35-36) Byn överläts ansvaret för hela processen, både den förvaltande och det tekniskt kunnande. Byns deltagande resulterar i en känsla av ägandeskap vilket åtföljs av ansvarskännande för förbättringar och underhåll. (Lok Jumbish 1994, s. 39)

En sak som vi fick utpekad för oss under våra besök i skollokaler var att fönsteröppningarna i de gamla skolbyggnaderna satt högt upp, men i de nya klassrummen är de sänkta. Detta av två anledningar, för det första blir ljuset i rummen bättre och för det andra så är problemet med barn som inte går i skolan och som kommer för att locka ut skolbarnen för att leka borta, eftersom nästan alla barn går i skolan. Således kan fönsteröppningarna sitta på en höjd som gör att barnen kan se ut.

Många informanter vittnade om att den nya skolans geografiska närhet hade haft en avgörande betydelse för projektets framgång med att få barn till skolan. Informant 1, Ajmer block säger:

Deras kultur vill inte skicka i väg flickor till skolan, men Lok Jumbish finns så nära att föräldrarna kan komma och titta och se att barnen är säkra.

(Informant 1, intervju 010614)

Invånarna i en by i Ajmer block svara på frågan varför de blev engagerade i projektet:

Skolan låg långt bort, därför startade vi skola i vår egen by. Detta har försökts tidigare, men då har man inte lyssnat på oss. Sen kom folk från Lok Jumbish och pratade med oss. De försäkrade att stå till tjänst med faciliteterna om vi var redo, det blev de som ändrade vår attityd.

(intervju 010613)

I Bikaner säger ordförande för VEC med anledning av sitt engagemang:

Jag såg bristen i utbildningen, och ville ta chansen att göra något åt det. Vi ville ha upper primaryschool, eftersom det blev problem efter 5 klass då skolan låg så långt härifrån. Vi arbetade hårt, köpte land för 30 000 rupies⁵ och detta gjorde vi speciellt för flickor [som annars inte skulle få gå i upper primaryschool, eftersom flickor på många ställen inte anses vara säkra på egen hand långt ifrån byn, författarnas anm.]

(intervju 010712)

På vissa ställen måste barnen fortfarande gå en bit eller gå i mörkret till NFE med kvälls- och nattundervisning, något som kan ställa till problem, speciellt för flickor. Informant 3, officer in charge, Shiksha Karmi, berättar för oss att inom Shiksha Karmi finns ett system med kvinnlig eskort. Detta fenomen finns i avlägsna områden för att flickor ska komma till skolan, som ligger långt ifrån hemmet alternativt vågar inte föräldrarna släppa iväg flickorna till kvällsskolor. Den kvinnliga eskorten är en äldre dam som finns i samma by. Hon får en mindre ekonomisk kompensation, och hon stannar kvar i skolan för att följa dem tillbaka. Ett ytterligare problem som dessa flickor, i åldern 12-14 har, är att de hjälper föräldrarna som jobbar, med att ta hand om syskonen och kan då inte gå i skolan. Den äldre damen tar med sig syskonen till skolan och ser efter dem där. (intervju 010715)

7.3.4 School Libraries Programme

Programmet för skolbibliotek växte ut ur programmet för standardutrustning eftersom det nästan inte finns någonting att läsa. Få byar har tidningar och så gott som alla saknar bibliotek och ställen som säljer böcker. Visserligen har efterfrågan varit nästan obefintlig, men det har

---

⁵ 30 000 rupies kan jämföras med en lärarlön som är mellan 1 000 och 1 800 rupies i månaden. 1 SEK är cirka 5,50 rupies (2006).

lett till att de som vill läsa inte har getts möjlighet. Barnen har enbart haft skolböcker och därför inte kunnat utveckla en vana av att läsa för nöjes skull. Lok Jumbish har tagit fasta på vikten av den växande information och kunskap som nästan blivit synonymt med empowerment. För att ta del av detta gäller det att utveckla en vana av att läsa. En ytterligare drivkraft för att starta upp programmet var att förhindra att de få läskunniga i byarna som blev en tillgång för hela samhället skulle utnyttja sin position och kunna kontrollera alla andra. Tillsammans med National Book Trust möjliggjorde Lok Jumbish flertalet skolbibliotek med 100-200 böcker och även bokbussar som besöker 25 block för att erbjuda barn och vuxna böcker att läsa och köpa. Bussarna stannar en vecka i varje block och byborna har tagit fullt ansvar för att husera de som arbetar med detta. (Lok Jumbish 1997, s. 41-42)

De skolbibliotek vi la märke till var blygsamt tilltagna och påminde inte om de skolbibliotek som svenska elever har tillgång till, oftast rörde det sig om ett tiotal böcker. Informant 4, Project Officer in charge of the blocks, Ajmer block, berättade i samband med ett besök i en NFE-skola att det vara vanligt att barnen tar med sig böcker när de vallar kor, böcker som de lånar av skolan. På denna skola upptäckte vi boken om Mamma Mu, och blev glatt överraskade av att hitta svenska barnbokförfattare översatta till hindi. (intervju och observation 010612)

7.4 Programmet för NFE och annan utbildning bortom det formella skolsystemet

Många barn i Rajasthan får aldrig möjligheten att gå i en formell skola. Anledningarna till detta är flera, exempelvis kan de vara tvungna att jobba, passa syskon eller kan de tillhöra en nomadfamilj. Det finns grupper som börjar i den formella skolan, men inte fullföljer sin skolgång eller hoppar av efter att ha fått gå om flera årskurser, detta gäller i synnerhet handikappade barn. Lok Jumbish har vid kartläggning, som ett led i school mapping, tagit fasta på vilka grupper som inte nås av den utbildning som den formella skolan erbjuder. Flera olika program har utvecklats för att fånga in alla barn, utbildningsformen och – tillfällena anpassar sig till barnens behov och möjligheter. Allt för att ingen ska lämnas utanför, såsom Lok Jumbishs mål om allmän skolgång påbjuder. Lok Jumbishs olika program för uppfångandet av alla barn, oavsett kön, språk, fysiska förutsättningar, religion och tidsmässiga möjligheter presenteras nedan.

7.4.1 Programmet för NFE

Programmet för NFE fick sitt erkännande 1986, i samband med NPE. Den regeringsstöpta NFE sågs som ett sekundära alternativ och var för fattiga människor, men i Lok Jumbish regi lyckades NFE utformas till en variant som tillhandahåller utbildning likvärdig det formella skolsystemet och som ett framgångsrikt alternativ. Behovet av NFE uppdagades av school mapping som tydligt visade på ett krav att starta ett väl planerat utbildningsprogram på deltid. 1993 startade så Lok Jumbish NFE och tre år senare byttes namnet till Sahaj Shiksha. Trots namnbytet 1996 träffade vi aldrig någon som kallade NFE för Sahaj Shiksha och väljer därför att kalla fenomenet för Nonformal Education Programme med förkortningen NFE. Lok Jumbishs ståndpunkt är att allt ska göras för att få alla barn att gå i den formella skolan och bara de som absolut inte kan, ska erbjudas NFE. Exempel på förhållande som kräver NFE är barn från små byar utan formell skolgång, arbetande barn, flickor som ansvarar för mindre syskon och andra hushållssysslor samt barn som passerat 9 års ålder. (Lok Jumbish 1995a, s. 20, 2001, s. 37-39)

Kort efter införandet av NFE stod det klart att majoriteten av eleverna var flickor, något som programmets grundläggande delar måste ta in i beräkningen. NFEs stadgade Principer och postulat föreskriver att NFE ska ses som ett instrument för jämställdhet och även för att försäkra att kvinnliga lärare och flickor i skolan ska förbättra sin självbild och få förtröstan att spela en aktiv roll i samhället. (Lok Jumbish 1995, s. 20 och 22)

Tre principer har utvecklats för att styra Lok Jumbishs NFE program: för det första måste det finnas en likvärdighet mellan det formella och det icke-formella utbildningssystemet, till exempel har NFE läroplaner, skolböcker och elevutvärdering som överensstämmer med hur det formella systemet ser ut. För det andra måste klyftan mellan formell och icke-formell utbildning minska, båda ska dra nytta av varandras styrkor. Till sist ska det finnas utrymme för flexibilitet i programmet vad gäller den organisatoriska aspekten. (Lok Jumbish 1995a, s. 20) Fördelen med att göra den informella utbildningen likvärdig med den formella är att elever i NFE-program kan fortsätta i den vanliga skolans högre årskurser, när den informella saknar dessa. En lärare vid ett NFE center i Ajmer block, förklarar:

Klarar de klass 5 får de gå klass 6 på statlig nivå. Detta gäller vanliga studenter och NFE efter att de klarat ett test.
(intervju 010612)

En av de frågor som har fått speciellt mycket uppmärksamhet är korrekt utväljande och vidareutbildning av lärare. Bland Principer och postulat finns det reglerat att en NFE lärare utses i samråd med byn, och att dennes förmåga att driva centrata ska vara av avgörande betydelse. Inget center får öppna förrän läraren har genomgått vederbörlig utbildning. Lärarna genomgår vidareutbildning på 37 dagar varje år och en 2-dagars workshop varje månad. (Lok Jumbish 1995a, s. 20 och 22) Samma lärare som ovan intygar detta och säger:

Vi träffas på cluster office, alla NFE:s 2 dagar varje månad. Problemet tas upp på möten kan vara att barnen inte dyker upp, eller utlärningsproblem.

(intervju 010612)

Ansvar för förvaltandet av NFE ligger på mobiliseringsorganet som återfinns på cluster nivå. En utbildad och utvald tillsynsman ansvarar för ungefär 15 centra, som ska besökas minst en gång i månaden. MIS har upprättats så att folk på cluster- och blocknivå ska kunna identifiera styrkor och svagheter på nivån för NFE center. Programmet utvärderas regelbundet på cluster- och blocknivå, samtidigt som en statlig kommitté granskar programmets framsteg och utveckling. (Lok Jumbish 1995a, s. 20 och 22) Statistik från 1999, sex år efter att programmet påbörjades, visar att nära 232 000 barn börjat NFE under dessa sex åren. (Lok Jumbish 2001, s. 39) Det hade kunnat vara ännu fler barn men Lok Jumbishs tabeller är något missvisande eftersom antalet barn i NFE minskar mellan 1998 och 1999. Anledningen är dock inte att färre barn börjat sin skolgång, utan att ett ytterligare utbildningsprojekt, District Primary Education Programme (DPEP) ges plats i Rajasthan. Delstatsregeringen delar upp distrikten mellan Lok Jumbish och DPEP. Detta innebär att Lok Jumbish förlorar 19 av sina distrikt och får 13 nya, vilket i en förlängning ger utslag i statistiken med tanke på att Lok Jumbishs upptagningsområde blir sex distrikt mindre.

Ett utav direktiven angående NFE-verksamhet är att undervisningen i centren ska i största möjligaste mån hållas dagtid. I de fall då detta inte är möjligt ska kvälls- och nattundervisning hållas, men då med krav på tillfredsställande belysning. Vi besökte en mängd skolor vid tiden för NFE-undervisning, flera av dem på kvällstid. I Ajmer block bevistade vi ett NFE center under tiden som nattundervisning pågick. Skolbyggnaden låg i totalt mörker och undervisningen hölls utomhus. Det var inte förrän vi var precis nära som vi kunde urskilja läraren och barnen. Eftersom elektriciteten hade försvunnit, vilket inte är ovanligt vare sig på landsbygden eller i stan, hölls undervisningen i skenet av ett stearinljus som skickades runt bland eleverna. Detta var allt annat än tillfredsställande belysning, något som dock inte

hindrade barnen från att engagera sig i undervisningen. Det barn som höll i ljuset ansvarade för högläsningen, helt enkelt. (observation och intervju 010612)

Under en av våra vistelser på utbildningsinternatet för blivande lärare i Ajmer block träffade vi utövande lärare, som var lärare på internatet. En av dem säger följande om NFE:

Den typiska dagen: Arbetet varierar, det är flexibelt och viktigt men också obekvämt och självständigt. NFE-elever kan tidig morgon eller sen kväll, den enda tid de är lediga.

(intervju 010626)

Vi frågade också: Vad tycker barnen om att de måste gå i skolan när de är lediga? Han svarar:

Det finns ekonomiska begränsningar, att inte låta barnen gå i skolan. Barnen vill gå i skolan. Det är föräldrarna som har begränsningarna. Det vill säga: de kan gå om familjen har råd. Lok Jumbish är gratis men det behövs tid till skolan. Föräldrarna måste ha råd att avvara barnens tid.

(intervju 010625)

Lok Jumbish ser även till de barn som varken omfattas av den formella skolan eller möjligheten till NFE, så kallade "out of mainstream" -barn. Dessa barn är på ett mikroplan, bynivå, till antalet ringa, men på block-, distrikts- och delstatsnivå utgör de en stor andel. Åtgärderna är specialiserade och programmen för dessa barn är skräddarsydda för de behov som finns. De barn som har identifierats för dessa program är tonårsflickor, arbetande barn, fysiska funktionshindrade barn, barn som tillhör språkminoriteter, barn som kommer från stamsamhällen och nomadbarn. Ett enda program för dessa barn skulle vara ineffektivt således har flera olika program utarbetats inom Lok Jumbish. (Lok Jumbish 2001, s. 42)

7.4.2 Barn med fysiska funktionshinder

Barnen med fysiska funktionshinder är ofta marginaliserade i samhället och i det formella skolsystemet ges de sällan någon specialhjälp. Detta resulterar i att många alltså börjar skolan men inte sällan får gå om flera årskurser eller slutar helt. För att ge dessa barn samma möjligheter, krävs det först och främst en förståelse och en beredskap från lärare, föräldrar och samhälle. Diskussioner om handikappfrågor och attityder och utbildning rörande funktionshindrade har förekommit vid alla möten med alla olika kommittéer i byarna och föräldrar- och lärarträffar där bland annat ögonbindlar och uppbindning av ben och händer

hjälp till att öka förståelsen. (Lok Jumbish 2001, s. 41-43) Under vårt besök på träningslägret för blivande lärare i Ajmer block och vid lärarträffen i staden Pisangan i samma block, Ajmer distrikt, träffade vi flera blivande lärare och lärare med fysiska funktionshinder, mestadels efter sviterna från polio. Informant 1 berättar att det inte var ovanligt att en familj med ett fysiskt handikappat barn lät denne utbilda sig, inte så mycket för att ge den chans eller att satsa på en karriär för ett utav barnen, utan för att ett funktionshindrat barn ansågs odugligt eftersom det inte kunde delta i de dagliga sysslorna med djurhushållning, passa småsyskon eller hushållsarbete. Informanten fortsätter:

Flera funktionshindrade har blivit lärare, de har fått genomgå längre utbildning eftersom de ansågs inkapabla att hjälpa till i hemmet. Detta har lett till att de har fått utrymme för att studera och sedan haft kompetens för att bli lärare. Många funktionshindrade har fått en roll i samhället: att vara lärare.

(Informant 1, intervju och observation 010625)

Inom Lok Jumbish har de funktionshindrade barnen fått utbildning bland annat genom internat med specialtränade lärare som kan identifiera speciella behov hos barnen och som initierar och motiverar kommunikation. Barnen får även lära sig att uttrycka sig, att utveckla hälsosamma vanor och att bli självständiga, men även att läsa, skriva och räkna. (Lok Jumbish 2001, s. 41-44)

7.4.3 Muktangan

Muktangan betyder öppen skola och är ett program inom Lok Jumbish som utvecklades då school mapping och micro planning visade att många barn inte omfattades av de system som fanns med formella skolor och NFE. Den tid som många barn har möjlighet att lägga på skolarbete varierar med årstiden och den insats som krävs i jordbruket. Muktangan konstrueras så att skolgången anpassas till barnens tidsmässiga möjligheter. Anledningen till att Muktangan inrättats är flera: många byar saknade helt skolor, flera byar ligger otillgängligt och NFE var inte tillräckligt omfattande för att möta de utbildningsmässiga behov som fanns i byarna. Uppgiften, förutom att ge alla barn kvalitetsmässig grundutbildning, var även att arbeta med att hjälpa byn att överkomma rådande förhållande av extrem underutveckling. Lärare vid Muktangan får en intensivutbildning under 52 dagar och hälften av lärarna är kvinnor. En av skillnaderna mellan NFE och Muktangan är att på ett NFE center är läraren utsedd av byn och är sedan tidigare bosatt i byn, medan lärare vid en Muktangan kommer

utifrån och nästan alltid bor i samma byggnad som skolan. Valet av Muktangan-lärare utförs med omsorg eftersom läraren inte har sin familj i byn och har därför inget starkt skäl till att stanna, till skillnad från NFE lärare. En annan stor skillnad mellan NFE och Muktangan är att det senare inte har samma intention att likställas med det formella utbildningssystemet. (Lok Jumbish 2001, s. 48-49)

Under vår fältstudie besökte vi två Muktangan-faciliteter beläget i Kotra block, Udaipur distrikt och vi kan intyga att i alla fall de bägge Muktangan låg extremt otillgängligt. För att ta oss till ett av Muktangan åkte vi först motorcykel så långt det var möjligt och sedan gick vi i leriga åkrar och uppför berg i någon timme innan vi var framme, och då hade vi fått vända en gång för att åka till ett annat Muktangan än det som väntade oss eftersom en bro hade rasat. Den andra Muktangan vi besökte låg långt, långt ifrån modern bebyggelse. Först åkte vi jeep tills det inte fanns någon möjlighet för den att ta sig fram och därifrån var det två och en halv timmes gångmarsch i stekhet sol. Under hela denna vandring träffade vi bara två familjer och såg förvånansvärt få hus, detta trots att vandringen skedde intill en flod⁶. Muktangan låg uppe på ett högt berg och inhyste även lärarinnans bostad, det vill säga rum. De trettiotal barn som gick i skolan var till synes fattiga, det stora flertalet hade trasiga kläder och kläder i fel storlek, men de utstrålade en glädje över att få gå i skolan och hyste stor stolthet i att kunna läsa och räkna för oss. (intervju och observation 010620)

7.4.4 Minoritetsbarn

På flera ställen i Rajasthan finns en stor muslimsk befolkning, exempelvis Bikaner block och Lunkaransar block, Bikaner distrikt. Kartläggning genom school mapping visade på att en majoritet av barn tillhörande Meo muslimer inte gick i någon formell skola. Flera av dem besökte dock de lokala moskéerna för religiös undervisning, som inte innehöll formella skolämnen. Vidare framkom av school mapping att inga större ansträngningar hade gjorts för att få Meo-barnen att gå i statlig skola, dessa skolor hade arbetat oberoende av byarnas behov. Föräldrarna till dessa barn ville att undervisning i Urdu skulle prioriteras, ett ämne som inte ingick i den formella kursplanen. För att få samhället och skolan att närma sig varandra söktes stöd hos imamer, vars uppgift blev att involvera byinvånarna och lärarna i, för varje by, specifik micro planning. Varje skola fick en lärare i Urdu, som var utsedd genom ett öppet ansökningsförfarande, och Urdu blev ett valfritt ämne. Framgången blev omedelbar, dels genom att Meo-barnen i mycket stor uträkning deltog i skolgången, på tre år ökade andelen

---

⁶ Eftersom Rajasthan är ett väldigt torrt område är vatten en bristvara och inte sällan sker bebyggelse kring vattenkällor.

med 30 % (cirka 4000 barn), och dels genom att kravet på att liknande skolor upprättades kom från flera byar med Meo-majoritet. (Lok Jumbish 2001, s. 49-51)

7.4.5 Nomadbarn

Barn till nomader, som Lok Jumbish kallar Children of tribal migrant families, var ytterligare en grupp med låg läskunnighet. 1994 började Lok Jumbish med ett program avsett för dessa barn. Fem härbärgen uppfördes där barnen erbjöds grundläggande utbildning tillsammans med gratis kost och logi. Utvärderingar genomförda genom besök och möten visar att både andelen deltagare och andelen som fullföljer utbildning var hög, under fyra år deltog strax under 2000 barn och lite fler än 1500 fullföljde skolgången. (Lok Jumbish 2001, s. 51-52)

7.4.6 Tonårsflickor

Flickor som grupp har i än mindre utsträckning än pojkar deltagit i skolgång i Rajasthan, något som vi redan har konstaterat (se kapitel 6 Mål och strategier för Lok Jumbish). Lok Jumbish arbetar inte bara för att flickor ska få börja skolan utan har även ett program som riktar sig till de flickor som har missat chansen att börja skolan i rätt ålder. Många av flickorna är gifta och har inte börjat skolan på grund av krav från familjen. I likhet med stambarnen erbjuds tonårsflickor, som saknar utbildning, inackordering och får möjlighet att komma ikapp med jämnåriga. En hel del av dessa flickor fortsätter i skolan i sin hemby. Det statliga departementet för förskola och grundskola, Department of Pre-school & Elementary Education, New Delhi, studerade tre läger för tonårsflickor 1998 och kom bland annat fram till att det fanns en växande medvetenhet hos både föräldrar och samhället i stort angående vikten och fördelen av att utbilda flickor. Efterfrågan från många byar att ordna fler läger har ökat lavinartat och byarna har visat sig villiga att ta kostnader för mat och erbjuder även byggnader. Noterbart är att lokala NGO:s har tagit idén om läger för tonårsflickor till sig och har börjat organisera läger efter Lok Jumbish struktur. (Lok Jumbish 2001, s. 52-56).

Vi besökte ett utbildningsläger för tonårsflickor, Urmul Setu i Lunkaransar block, Bikaner distrikt, där flickor bodde under sexmånadersperioder. Informant 5, Manager planner, intygade att en stor efterfrågan av läger uppstått. Han menar att det var svårt att övertyga föräldrarna att skicka iväg flickorna vid tidpunkten för det första lägret. Efter första tillfället när de flickor som deltagit kom tillbaka och kunde läsa blev många intresserade och hyste tillit till lägren. Vi frågade informanten varför han ansåg att det var viktigt att utbilda flickor och han svarar:

De ska bli mammor och är hon utbildad blir hela familjen utbildad.

Om flickor ges utbildning utbildas två familjer [både faderns och makens, författarnas anm.] och till slut hela samhället.

(Informant 5, intervju 010713)

Trots att flera av flickorna vid Urmul Setu var väldigt unga, från nio år, och långt borta från sina föräldrar var stämningen uppsluppen. De flickor som vi kommunicerade med vittnade om en stor tacksamhet över att ha fått en andra chans till utbildning och en stor glädje över att få lära sig att läsa, skriva och räkna. Inte ens det faktum att lektioner hölls långt in på kvällarna verkade beröra dem avsevärt, snarare tvärtom – de tog varje tillfälle att lära sig något nytt. Detta läger är en av de verksamheter som delfinansierats av lokala NGO:s. (intervju och observation 010713)

7.5 Lärarnas utbildning och vidareutbildning

För Lok Jumbish spelar lärarna en central roll eftersom nivån och kvalitén på barnens lärande är avhängigt den aktivitet som sker i skolan och klassrummen. Resultatet av barnens lärande avgörs ytterst av lärarnas motivation, hängivenhet och kompetens. Medan utbildning och vidareutbildning ger lärarna kompetens och färdighet, blir lärarna motiverade och hängivna genom samhällets attityd gentemot läraryrket. En positiv syn av och tillit till lärarkåren måste föregå utbildningen av lärare, men måste även finnas som fortsatt strategi. Detta är att delvis begära en ny roll av lärarna. Lok Jumbish kräver att både det lokala samhället och regeringen visar lärarna vederbörlig respekt. Lärare behandlas som likvärdiga medarbetare i både planerings- och implementeringsprocessen inom Lok Jumbish. Lärarnas deltagande i beslutsfattandet säkerställs genom deras närvaro i olika kommittéer och organ från bynivå och hela vägen upp till statlig nivå. En annan viktig del i att höja statusen för lärare är att ingen instans inom Lok Jumbish kritiserar lärare. (Lok Jumbish 2001, s. 33)

Byn är engagerad i valet av lärare då det är VEC som utser lärare. Alla invånare som gått ut 5:e klass som lägst är valbara, med några få undantag (se nedan). Personen som väljs ut skickas sedan till ett internat för lärarutbildning i 45 dagar. Detta kan tyckas lite, men lärarna erbjuds regelbundet vidareutbildning. Att läraren är från byn och bosatt där är av väldigt stor betydelse för att få samhället att ta skolgång på allvar och att visa läraren respekt, menar Informant 4 från Ajmer distrikt. Informant 2 från Bikaner distrikt stödjer detta resonemang när han säger:

I avlägsna områden där vägen inte är framkomlig för fordon måste man gå till fots. De statligt anställda lärarna kommer inte hit. Kommer de så stannar de inte. Ofta har de statliga lärarna blivit förflyttade från städer och så kommer de hit och klarar inte av att anpassa sig till ett liv utan elektricitet och rinnande vatten. Vi frågade byarna vad kan vi göra? Välja lokala lärare som känner barnen.

(Informant 4, intervju 010612 och Informant 2, 010711)

I byn Jamsar i Bikaner block välkomnas vi av hela byn⁷. Vi frågar dem om deras syn på lärarna och de säger:

Vi respekterar lärarna, de sköter sitt jobb och är hängivna. Om läraren är en outsider, kommer från en annan plats, kan han vara borta snabbt, men nu är han härifrån och därför har vi förtroende för honom, för att han ska stanna och göra ett bra jobb.

(intervju 010712)

En kvinna, ledamot av VEC, säger:

Vi är fattiga, när våra barn gick till den statliga skolan kunde lärarna slå dem, men detta är vår skola och vi känner läraren. Utbildningskommittén har möte en gång i månaden. Lärarna kan begära något, vi pratar alltid med läraren. Nu förstår vi att respektera lärarna och det ger att lärarna respekterar eleverna och ger dem utbildning med hög kvalitet. Vi respekterar lärarna.

(intervju 010712)

I en annan by i samma distrikt svarade byn på frågan om varför de hade gått med i projektet och vad som motiverar dem:

I byarna fanns statliga skolor, där lärarna inte kom, vi klagade. Shiksha Karmi-folk kom och talade med oss utbildade [de som gått i skolan, författarnas anm.]. De statsanställda lärarna har långt till

---

⁷ Detta hände på flera ställen. Hela byn samlades för att välkomna oss, men också för att prata och diskutera med oss. Inte sällan inleddes och avslutades våra besök i byarna med sång och dans.

jobbet och det finns inga vägar, inga skolbyggnader och inga riktiga tjänstebostäder för dem. Därför kom inte lärarna och våra barn blev analfabeter. Sen kom Shiksha Karmi-folk och talade om en lösning. Om en person från byn blir lärare känner de en glädje över att få lära våra barn. I de statliga skolorna finns bara en lärare, men nu finns flera lärare och kvalitén är bra. Det finns en medvetenhet i bysamhället efter projektet och det finns en tro.

(intervjuer 010712)

Informant 6, assistant project officer i Udaipur distrikt säger med anledning av Muktanganolärare:

Undantaget från praxisen att utse någon från byn till lärare är Muktanganolärare. Anledningen till att det inte utses någon ortsbobarn till alla Muktanganolärare är för att byn/området helt och hållet saknar personer med någon som helst utbildning, alternativt är de få skolade människorna inte intresserade.

(Informant 6, intervju 010620)

Kvinnliga lärares förutsättningar är ytterligare en sak som Lok Jumbish synliggör. Det är viktigt att få in kvinnliga lärare i kåren och mycket åtgärdas för att underlätta kvinnors deltagande, exempelvis finns det inget hinder för kvinnor att ta med sina barn till lärarutbildningens internat. (Lok Jumbish 1998, s. 44) Vi träffade flera blivande kvinnliga lärare på internatet för lärarutbildning i Ajmer distrikt som hade med sig sina spädbarn, men även äldre barn som kunde passa sina syskon när mammorna satt på lektion. I Nokha cluster i Bikaner block besökte vi ett motivationsläger (för förklaring, se nedan) för lärare och en av de manliga lärarna säger med anledning av detta att:

Jag har jobbat med Lok Jumbish i fyra år. I regeringens system får kvinnan inte ta med sig barnen [till utbildningar, träningsläger eller möten, författarnas anm.], de känner inte till mentaliteten hos kvinnor. Vi ökar kvinnors deltagande genom att säga ok ta med barnen så behöver du inte oroa dig för dem. Detta bidrar även till att skapa självförtroende hos kvinnan – hon känner stöd.

(intervju 010711)

På flera ställen fick vi berättat för oss att rekrytering av kvinnor till lärarutbildning har varit, och är fortfarande, svår. Informant 3 berättar om hur de har löst rekryteringen:

Om vi inte kan hitta kvinnliga lärarkandidater på lägsta nivån [det vill säga de som genomgått minst klass 5, författarnas anm.] sänks kraven för kvinnor, kanske 2:a eller 3:e klass istället för 5:e klass. I början kunde vi inte hitta kvinnor med lägsta utbildningsnivå men hittade kvinnor som klarat 2:an – 3:an och skickade dem på mer utbildning.

(Informant 3, intervju 010610)

Informanten tillägger att det är lättare att få kvinnliga kandidater om det redan finns kvinnliga lärare. Detta bekräftar en kvinnlig lärare som vi träffade i Pugal cluster, Bikaner block. Hon säger:

... en dröm att bli lärare. Min egen lärarinna var min förebild ... jag tycker att lärare är ett nobelt yrke.

(intervju 010711)

Tre kvinnor som vi talade med i Asrasar cluster, även det i Bikaner block säger att det förr var skrämmande för samhället att ha kvinnliga lärare, men nu med lärare i Lok Jumbish, är de som våra bönder, vilket vi förmodar innebär att kvinnliga lärare inte längre upplevs som främmande. En av kvinnorna menar att det är ett nöje att arbeta med alla människor och att det är en glädje att kunna glädja barnen. En annan kvinna säger att lärarlönen har gett henne glädje, men även barnen och samhörigheten i byn är något mycket positivt. (intervju 010711)

Jämställdhet i skolorna fokuseras det på genom olika aktiviteter och det ingår i lärarnas utbildning att se skolan som en viktig del i att uppfostra barnen till att behandla kvinnor och män lika. (Lok Jumbish 1998, s. 44)

Lok Jumbish erbjuder alla lärare vidareutbildning, något som är frivilligt men som brukar ha ett deltagande på 80 %. Det finns tre olika typer av utbildning för lärare, Motivationsläger, Kompetensbaserad utbildning och Specialträning. Motivationslägren är en tvådagars internatvistelse med fokus på lärarnas lyhördhet och få till stånd attitydförändringar hos dem. Aktiviteterna innefattar barnsånger, rollspel, historieberättande på olika sätt, konst, hantverk, och origami, även teateraktiviteter förekommer. Dessa aktiviteter anses hjälpa lärarna att göra lärandet i klassrummen mer glatt och upprymt. Lärarnas fysiska, psykiska och emotionella

förmåga, men även deras arbetssätt förändras. Kompetensbaserad utbildning erbjuds under en tio-tolv dagars internatbesök. Utbildningen ska göra lärarna öppna för sociala frågor och jämställdhet. Denna del utgör även underlag för återkommande diskussioner vid månatliga workshops för lärare. Specialträning innebär en träning i österländsk teknik för självutveckling, såsom Preksha Dhyana, Vipasshyana och Yoga. En femdagarsutbildning i Samchetna Shivir erbjuds också. Preksha Dhyana är en jainismisk övning som fokuserar på självrannsakan och avslappning, Vipasshyana är en buddhistisk teknik som syftar till självreflektion, Yoga är en vedisk teknik som avser att koordinera tanke och kropp och Samchetna Shivir är praktiska övningar för att stärka lärarna i sin roll (Lok Jumbish 2001, s. 34)

7.6 Kvinnors utveckling och jämställdhet

Att belysa obalansen mellan könen inom utbildning och utveckling samt att garantera jämställdhet är ett av målen men även en av strategierna inom Lok Jumbish. Informant 4 säger med anledning av Lok Jumbishs arbete med jämställdhet att kvinnorna har lärt sig att kämpa, kulturen för kvinnor förändras, nu vågar de komma ut och kräva sina rättigheter. (Informant 4, intervju 010612) Lok Jumbishs inställning till jämställdhet och kvinnors utveckling har många utgångspunkter. Dessa sammanfattas i sex punkter nedan.

1. Det är nödvändigt att förstå skillnaden i förutsättning för flickor och pojkars utbildning. Flickorna får inte tillgång till utbildning i samma utsträckning. Detta främst på grund av hur flickors traditionella roll inom familjen och i samhället, där de är underordnade männen.
2. Lika utbildning för alla barn kan inte ges om inte frågorna om jämställdhet, kvinnans roll och status lyfts fram i alla forum. Lok Jumbish uppmanar till skapandet av speciella kvinnoforum som kritiskt ska granska kvinnans situation.
3. Eftersom arbetet huvudsakligen är fokuserat på kvinnor, är det självklart att det ska vara en övervikt av kvinnliga medarbetare på cluster nivån. Det krävs av dessa kvinnor att de har erforderligt självförtroende och självtillit för att fungera effektivt i ett manligt dominerat samhälle.
4. I en del avlägsna och utbildningsmässigt efterblivna områden kan det vara omöjligt att hitta kvinnliga medarbetare, då måste Lok Jumbish frambringa speciella institutioner för utbildning och träning av kvinnor som sedan kan verka som fältfunktionärer.

5. Utbildning som ett verktyg för kvinnors jämställdhet kräver att utbildningsplan och läroböcker belyser och framhäver kvinnors jämlikhet. Enbart detta är inte tillräckligt, för även om kvinnliga lärare arbetar i en isolerad och osäker miljö, och om flickor är mer passiva elever än pojkar, finns det lite hopp att enbart ändrade läroplaner och läroböcker skulle kunna leda till förändring.
6. Arbetets- och studieförhållande för de kvinnliga lärarna och flickorna bör ändras, detta huvudsakligen för att bygga upp deras självförtroende och realisera jämställdhet. Placeringen av kvinnliga lärare ska noga övervägas och ordentliga faciliteter, såsom toaletter, bör finnas på skolorna, eller ordnas åt dem. (Lok Jumbish 1998, s 30-31)

Under 1998-1999 stannade arbetet med jämställdhet på fältet av på grund av brist på finansiering (SIDA lämnade projektet 1998, se kapitel 4.2 Inblandade och finansiering), men målet försvann aldrig ur sikte. Lok Jumbish utvecklade inte sitt arbete med jämställdhet under dessa år, men upprätthöll redan påbörjade program (Lok Jumbish 2001, s. 17)

7.6.1 Verktyg för att nå målen för jämställdhet

För att uppnå målen angående jämställdhet använder Lok Jumbish sig av olika verktyg. Olika verktyg har identifierats för de olika nivåerna. Vi redogör för dessa nedan.

Samvidika

Ett av verktygen är Samvidika, en rådgivningsgrupp i genusfrågor. Denna grupp finns på statlig nivå och består av kvinnliga fältarbetare och genusexpertter. Gruppen studerar och reflekterar över de olika verksamheterna som bedrivs ur ett genusperspektiv, men de kommer också med förslag på nya initiativ som kan driva den kvinnliga utvecklingen framåt och väva in genusfrågor och perspektiv i verksamheten. (Lok Jumbish 2001, s. 17)

Kvinnogrupper i byarna

Inom Lok Jumbish läggs det stor tonvikt vid att bilda och skapa kvinnogrupper i varje by som ingår i Lok Jumbish, detta för att få kvinnor att vilja vara med i Kärngrupperna och VEC. Genom bildandet av kvinnogrupper ökade antalet kvinnor i Kärngrupperna och VEC. De som söker sig till kvinnogrupperna är kvinnor som vill skicka sina flickor till skolan och som anser att utbildning är viktigt, oberoende av kön. För att dessa kvinnogrupper ska fungera finns det fältcentra på clusternivå som grupperna kan vända sig till för att få hjälp och idéer. I de cluster där centra finns, är två kvinnliga medarbetare anställda. Det är dessa kvinnor som ska finnas som resurspersoner för kvinnogrupperna. I fältcentra bedrivs olika aktiviteter såsom mötesträning för kvinnogrupperna och kärngrupperna, aktiviteter som ligger i kvinnornas

intresse såsom uppstartande av kvinnobanker (där det bara är kvinnor som sätter in pengar och som får låna)⁸, diskussioner om och utbildning i kvinnohälsa samt barnskötsel med näringslära. Centrat får sitt material från Lok Jumbishs huvudkontor som skickar broschyrer, böcker, filmer och utbildningsmaterial. (Lok Jumbish 1998, s. 32 -35, 2001, s. 18)

I en by utanför Ajmer block fick vi träffa en kvinnogrupp och en kvinnlig medarbetare inom Lok Jumbish, som hade startat en kvinnobank. De hade sparat ihop 15 000 rupies genom att alla kvinnorna i gruppen satte in 100 rupies varje månad. Pengarna fick de av sina män, vissa ovetande om vad pengarna skulle gå till. Kvinnogruppen diskuterar vem, inom gruppen, som ska få låna pengar, men det är ordförande och sekreteraren i gruppen samt en av lärarna i Lok Jumbishs skola som slutligen bestämmer vem som ska få låna. Kvinnorna kan behöva låna pengar för att köpa till exempel foder till sina djur eller ett bröllop. De lånar från banken till ca 2 % ränta, att jämföra med de lokala penningutlånarna (som våra informanter kallade ockrare) eller bankerna som tar ca 3-5 %. Gruppen vittnar om att det fungerar bra eftersom alla känner alla. Lok Jumbish medarbetaren berättar att den låga räntan var något som hon framhöll för att motivera byn att starta upp kvinnobanken.

I Indien är det ofta mannen som bestämmer om kvinnan i familjen får arbeta eller engagera sig utanför hemmet⁹. De kvinnor som är med i gruppen har frågat sina män som inte har några problem med att deras fruar är med i kvinnogruppen, och motiverar det med att det är bra för familjen om de kan få hjälp vid behov. En av kvinnorna säger med anledning av jämställdhetsprogrammen:

Först motiverades männen och det fick kvinnorna att engagera sig.
Männen måste godkänna kvinnas engagemang, kvinnor i Indien får inte ens jobba utan sin mans godkännande.
(intervju 010614)

En annan kvinna berättar om varför de vill hjälpa varandra:

Kvinnorna behöver inte kräva sin man [på pengar, författarnas anm.]
Banken ger en trygghet av en solid ekonomi och det är en enkel väg
för att få pengar till hushållet. ...männen är inte oroliga för sina
kvinnor. Om vi får låna så är det bra. De är glada.

---

⁸ Liknande verksamhet finns till exempel i Bangladesh, Grameen Bank

⁹ Rajasthan är i mångt och mycket ett traditionellt samhälle med en mycket patriarkal struktur, mannen har rätt att bestämma över kvinnan, trots att det finns lagar som säger att de är jämställda och ingen bestämmer över den andra.

(intervju 010614)

Vi träffade en kvinnogrupp i Lunkaransar block, Bikaner distrikt som har startat olika workshops där kvinnorna bland annat får lära sig att väva mattor inom ramen för Lok Jumbish. Workshops har startat då kvinnor har haft svårt att försörja sig själva och saknat kunskap om någonting annat än att ta hand om hushållet och sin familj. Med mattillverkningen fick de en möjlighet till en liten inkomst som gjorde att de kände sig mer självständiga och kvinnorna berättar att detta stärkte deras självförtroende. Material till mattvävningen hade de ofta hemma och de färdiga mattorna såldes till bland annat skolor. På så vis kommer mattorna till nytta för både barnen och kvinnorna. (observation och intervju 010713)

WRITE

Ett annat verktyg som Lok Jumbish använder för att uppnå målen om jämställdhet är internatskolor för kvinnor som främjar deras utbildning, Women's Residential Institute for Training and Education (WRITE). Skolorna vänder sig främst till kvinnor från avlägsna områden som vill utbilda sig, men även till kvinnor där mannen har tagit ut skilsmässa och kvinnor som har det svårt på andra sociala plan, såsom kvinnor med lågt kast. Behovet av WRITE uppkom då det i vissa områden var svårt att hitta kvalificerade kvinnliga medarbetare till Lok Jumbish, en del av dem tilltänka medarbetarna hade ingen utbildning alls. Kvinnorna som går i skolorna är motiverade, det märks då det tar kvinnorna betydligt kortare tid att läsa in årskurser. Kvinnor med lite utbildning tar det 9-10 månader att uppnå behörighet för årskurs 5 och för de som helt saknar utbildning tar det 15-18 månader. I utbildningen ingår, förutom hindi, matematik och miljökunskap, även hälsa, familjeplanering, näringslära och delar av lagen som berör kvinnor. (Lok Jumbish 1995a, s. 25)

Det är kvinnorna själva som sköter internatet och det finns också en möjlighet för utsatta kvinnor som kommer från svåra förhållanden att bo permanent på skolan, de räknar skolan som sitt hem. Kvinnorna tar tillsammans hand om varandra, delar på alla uppgifter och hjälper varandra med skolarbetet. Av de kvinnor som har klarat utbildningen erbjuds många arbete inom Lok Jumbish. Det finns flera fördelar med detta, dels vet de hur det är att genomgå delar av Lok Jumbish program och ofta är de mycket entusiasmerande för andra kvinnor eftersom de kan visa att det går att utbilda sig och få ett värdigare liv. (Lok Jumbish 1997, s. 27)

Jämställdhet i skolan

Genom olika kartläggningar såsom micro planning har Lok Jumbish uppmärksammat att flickornas situation i skolan skiljer sig mycket från pojkarnas avseende inläring och aktivt deltagande på lektionerna. Enligt Lok Jumbishs kartläggningar är situationen för flickor i Indien en återspeglning av kvinnors status i samhället. I det patriarkala Indien ses flickor som mindre värda, ovälkomna redan vid födseln, de får enbart negativa signaler och stimuli som små barn, de försummas och diskrimineras gällande mat, hälsa och nekas skolgång. Detta traditionella sätt att socialisera flickor sätter sina spår, då flickornas naturliga nyfikenhet och kommunikationsförmåga nedsätts jämfört med pojkars, där dessa egenskaper istället bejakas. Flickorna får inget självförtroende, blir undergivna och eftergivna då de börjar skolan. Mönstret att se flickor som mindre värda har följt med in i skolan, där det är pojkar som är normen. Den manliga ”ta för dig”- mentaliteten är ofta normen i skolan vilket innebär att flickor som börjar skolan blir passiva och mindre självsäkra och till slut deltar de inte med samma iver i inlärningsprocessen utan blir sittande tysta och passiva och vågar inte ens ställa frågor. Läroplanen i skolan är inte utarbetad så flickorna lär sig vad de behöver ha med sig i kunnande inför vuxenlivet, då kvinnors villkor är helt annorlunda än mäns.

Lok Jumbish har erkänt flickornas problem och börjat arbeta med att få flickor att komma över blygheten, börja prata och engagera sig i utbildningen. Lok Jumbish börjar med att organisera en fem dagars internatskola. Meningen med lägret är att försöka få flickorna att komma över sin blyghet och tillbakadragna inställning, genom att bygga upp deras självförtroende och inpränta kritisktförhållnings sätt gentemot kvinnors situation i samhället, ifrågasätta icke-vetenskapliga resonemang och införliva information om psykisk och fysisk förändring i puberteten. Under lägrets gång uppmuntras flickorna till att ta till sig begreppet ”new girl” som innebär att de ska; hålla huvudet högt, uttrycka sig med tilltro, svara på och våga ställa frågor. Allt detta gör att de blir mer aktiva i skolan. Sista dagen på internatet bjuds även föräldrarna in så att processen med att förändra samhällets syn på flickor kan ske samtidigt hos vuxna och barn.

För att ovanstående ska fungera måste även pojkars syn på flickor förändras, eftersom flickorna ofta är utsatta för pojkars taktlösa och olämpliga närmande. Flickorna blir ofta retade och förlöjligade av pojkarna. Genom att genomföra workshops för pojkar där fokus ligger på att få pojkarna medvetna om de olika problem som flickor står inför, dels i skolan men också i samhället. Resultatet blir att det uppstår ett nytt tankesätt hos pojkarna så de

behandlar flickorna mer jämlikt. Workshops genomförs på internatskolor för enbart pojkar. Här läggs tonvikten på undervisning i olika könsperspektiv. (Lok Jumbish 2001, s. 19-21)

Under våra besök i olika skolor märkte vi aldrig att någon gjorde skillnad på pojkar och flickor. Lärarna framhöll såväl pojkar som flickor när de ville visa oss att barnen kunde läsa, räkna och skriva. Den enda skillnaden vi observerade var när de skulle dansa för oss, då var det enbart flickor som dansade. När vi däremot besökte tillställningar för lärare så dansade både män och kvinnor för oss. Dansuppvisning genomfördes i stort sett i varje skola som vi besökte.

När vi besökte ett internat för flickor hade de undervisning i kvinnors psykisk och fysisk förändringar i puberteten. Till sin hjälp hade de en lärobok, som tog upp bland annat menstruationscykel och fortplantning. Boken var hemlig så till vida att föräldrarna inte hade gett sitt samtycke till sådan kunskap, som ger flickor makt att kontrollera sin kropp. (observation 010712)

8 Folkligt deltagande

Som vi konstaterade i teorikapitlet ska impulsen till förändring komma från den faktiska utvecklingens offer. Lok Jumbish genomsyras av folkligt deltagande och projektets intention, vilket vi tidigare har presenterat i kapitel 4.1.1 Kartläggning av deltagare, är att skapa en folklig rörelse för utbildning som ska generera en stimulans för mänsklig utveckling vilken i sin tur ska ge grundläggande socio-ekonomisk förändring. Vi har visat ett otalt exempel på folkligt deltagande i Lok Jumbish och fler finns att hämta. Vår frågeställning *Hur kommer folkligt deltagande till stånd?* aktualiserades ständigt under vår fältstudie. Svaret på frågorna *Varför engagerade du dig?* och *Hur blev ni motiverade att gå med i projektet?* skiljde sig beroende på var i organisationen informanterna befann sig, men även vart de befann sig rent geografiskt. Ett svar som faktiskt återkom bland bybor var att de engagerade sig för att det var moderna tider, utan att ge oss en definition av moderna tider.

En flicka i en skola i Bikaner distrikt säger om sitt deltagande:

Jag går i skolan så jag kan läsa breven som kommer utifrån. Jag vill lära mig om hälsa och för att kunna tjäna nationen, samhället och byn. Jag vill bli lärare.

(intervju 010712)

I en by i Bikaner distrikt säger en pappa som skickar sina barn till skolan om sitt engagemang:

Vi är analfabeter, vi kan inte läsa busstidtabeller eller veta hur mycket vi ska betala när vi ska åka buss. Vi kan inte läsa tidningen. Vi är analfabeter men vi ska lära våra barn. Jag känner mig skyldig att ge mina barn utbildning eftersom vi bor i ett avlägset område. Jag vill inte att mina barn ska göra om mitt misstag [att inte utbilda sig, författarnas anm.].

(intervju 010711)

Byinvånarna i en by i Ajmer distrikt berättar hur de blev motiverade:

Vi tycker det är viktigt att barnen lär sig läsa och skriva, annars kan de inte läsa eller skriva brev. Vi vill bli moderna, då måste barnen kunna läsa och skriva.

(intervju 010625)

Vi träffade många lärare och alla talade sig varma för Lok Jumbish. Flera av dem berättade för oss att anledningen till sitt engagemang och val av yrke var att deras by hade varit i total analfabetism, andra sa att de velat göra någonting för samhället. På lärarläggret i Ajmer distrikt säger en manlig lärare:

Jag engagerade mig för få byn att förstå att man kan vara utbildad men ändå fortsätta med jordbruk, fast kanske på ett bättre sätt.
(intervju 010626)

En kvinnlig lärare från Bikaner distrikt säger att hon är med och skapar engagemang och deltagande och hon kallar sig gräsrotsarbetare. Hon har skapat folkligt deltagande genom att gå från dörr till dörr och pratat med föräldrarna, sagt att hon är också mamma och vet hur det är. Föräldrarna har fått veta att barnen kommer att kunna läsa och skriva brev och att kunna rösta. Engagemanget skapas inledningsvis med ett rollspel mellan analfabeter och läskunniga.

Vi genomförde flera intervjuer med både män och kvinnor i VEC. I Bikaner distrikt berättade en man i VEC att anledningen till att de engagerar sig är för att de är analfabeter men vill förändra barnens livsstil. En kvinna i ett annat VEC, också i Bikaner distrikt, säger med anledning av sitt deltagande:

Efter utbildning får flickorna bra män. Analfabeter blir inte bortgifta, medan de läskunniga flickorna blir nya och friare och kommer till ett bra hem.
(intervju 010712)

I ytterligare ett annat VEC i Bikaner distrikt säger en man:

Idag är alla jordbrukare, om inget regn kommer vad händer då? Om vi utbildar barnen kan de bli vad som helst, de kan jobba i serviceyrken eller i affär, men de kan även tillämpa mycket logik i det traditionella arbetet.
(intervju 010712)

En av våra huvudinformeranter, informant 1, head of teachers training, säger om anledningen till sitt engagemang:

Jag är inte bara lärare utan också en man av mitt land. Jag gillar Lok Jumbishs syfte och jag har tillägnat mitt liv åt utvecklingen av Indien.

(Informant 1, intervju 010612)

En annan av våra huvudinformeranter, informant 2, distriktskoordinator, berättar om upprinnelsen av sin medverkan:

Jag är utbildad veterinär och som veterinär kände jag att jag inte kunde få omvandla mina idéer i praktiken. Som veterinär kan jag komma in i huset. Djuren hålls längst in och veterinären går igenom hela huset och blir bjuden på chai i köket av den som enligt hushållsekonomisystemet har hand om djuren, det vill säga kvinnan i huset. Så skapas ett informellt band mellan veterinär och husets kvinna. En läkare kan inte upprätta denna kontakt eftersom sjuklingen alltid ligger framför huset, och läkaren måste tala med husets herre. På detta sätt hade jag redan ett brett kontaktnät. Folk kände förtroende till mig. Detta tycker jag är projektets viktigaste del, förtroende. 80 % av byarna är helt beroende av mjölkproduktionen, den som botar en ko är gud. På detta sätt fanns redan ett förtroende. Jag kollar upp djuren gratis när jag går som koordinator. Byborna står i tacksamhetsskuld till mig. [här frågar vi: Men varför blev du engagerad?] Min far brukade ge läskunniga bybor böcker så det har alltid funnits med mig att hjälpa bybor. Jag har inte gett ett öre till projektet från egen ficka, men jag har gett min själ och mitt hjärta och idéer. Min familj har alltid stöttat mig, de märker att detta ger mig tillfredsställelse.

(Informant 2, intervju 010711)

Vid ett annat tillfälle säger samma informant:

Det är viktigt med stöd från familjen, jag hade kunnat tjäna mer pengar på att vara veterinär men jag fann ingen tillfredsställelse med det yrket, då det inte gick att förändra eller att få utlopp för mina idéer. Mr Bordia förstod att ärlighet och självständighet smäller

högre än pengar. Mr Bordia själv pratade om projektets kultur som var det som gav motivation. Han var ofta ute i fält.

(Informant 2, intervju 010712)

Informanten säger också att vi fungerar som en källa till motivation hos barnen. De kommer också vilja åka utomlands, som vi har gjort. Han fortsätter:

Vägen till folkligt deltagande går genom närvaro. Nyckelordet är tillit och det uppnås endast genom närvaro.

(Informant 2, intervju 010712)

På huvudkontoret säger informant 7 till oss att anledningen till att hon engagerade sig i Lok Jumbish var för att hon själv kommer från bra förhållande med ett bra hem, goda föräldrar och bra utbildning och hon kände att hon ville bidra med något även om det så bara var en droppe i havet. Även denna informant talar om Mr. Bordia och säger att han imponerades av hennes arbete som medarbetare vid ett NGO i Jaipur och övertalade henne att börja i Lok Jumbish. Hon refererar till honom som projektets eldsjäl och han var huvudorsaken till hennes engagemang i Lok Jumbish. Hon berättar att hon ofta är ute i fält, det krävs för att kunna utveckla och uppmärksamma särskilda behov som kan finnas i olika regioner. Vid hennes fältbesök lever hon under samma förhållanden som byborna, det vill säga ibland utan elektricitet och rinnande vatten. Samtliga medarbetare inom Lok Jumbish förväntas göra detta. (Informant 7, intervju 010706)

Sång och dans är en stor del av den motiverande verksamheten, som är integrerad i samtliga Lok Jumbishs aktiviteter. På lärarläget i Ajmer inleddes varje morgon med sånger om hur lyckliga de var som fick möjlighet att lära sig nya saker och att kunna läsa och skriva. På ett motivationsläger för lärare i Bikaner distrikt fick vi uppleva den speciella handklappningen som var en välkomsthälsning. Under tiden vi var där sjöng de en sång med följande text:

Du ger mig tro, jag ger dig tro. Med vår tro ska vi göra öknen grön,
utan kärlek är livet inget. Ingen kan stå ensam. Det låter bra, vi
måste ha kärlek i själen och i rösten och inte tvärtom. Utanförskap
är inte bra. Vid tystnad ska vi vara rösten. Kan du hitta sanden kan
du hitta guld men då får du inte förlora tron.

(observation 010711)

Skapandet av folkligt deltagande är ett medvetet tillvägagångssätt och Lok Jumbish genomsyras av detta tankesätt. För att frambringa allmän skolgång beslutades att göra utbildningen till en folklig rörelse genom folkets aktiva deltagande på alla nivåer. School mapping och micro planning är två aktiviteter där det folkliga deltagandet på bynivån blir realiserat, något som vi beskriver i kapitel 7.1 och 7.2. VEC är instiftat för att säkerställa byns deltagande i förbättringen av grundskolan. (Lok Jumbish 2001, s.11, 1993, s. 14)

9 Slutsats

Vårt syfte har varit att försöka identifiera de faktorer som gör ett utvecklingsprojekt framgångsrikt. För att kunna studera detta har vi bedrivit en fältstudie i Indien inom ramen för projektet Lok Jumbish. Projektet anses vara ett mycket lyckat biståndsprojekt. Vi instämmer i detta då det har lett till god utveckling i enlighet med vår valda teori. Människorna i Rajasthan har välkomnat möjligheten att förändra sitt traditionella samhälle och åtnjutit alla delar av Lok Jumbishs verksamheter. Det folkliga deltagandet har dock varit avgörande för den goda utvecklingen och fortlevnaden av projektets intention. SIDA's investering har med andra ord gett utdelning.

Lok Jumbish uppfyller kriterierna i den annorlunda utvecklingens fem målsättningar som styr utvecklingsprocessen. Målsättningen för egalitär utveckling som handlar om möjligheter att realisera den inneboende potentialen hos individen, grupper och lokalsamhällen vilket förutsätter kontroll över den egna situationen, uppfyller Lok Jumbish genom att erbjuda allmän skolgång till alla, oberoende av kön, språk, fysiska förutsättningar och religion. Teorin tar inte upp jämställdhet som en särskild frågeställning, men för att förverkliga den inneboende potentialen hos alla individer krävs fokus på kvinnorna. Kvinnornas villkor i Rajasthan har traditionellt sett varit underordnad, så satsningar på jämställdhet är nödvändiga. Lok Jumbish har identifierat problemet och satsar på kvinnor i sina olika program såsom WRITE, Samvidika och kvinnogrupper. Lok Jumbish ser inte bara individer, utan satsar på lokalsamhällen genom skapandet och utbildning av VEC och BNS.

Målsättningen om självtillitsorienterad utveckling, där den lokala självtilliten prioriteras och en inriktning på produktion sker från lokalsamhället, tar Lok Jumbish fasta på genom att utbilda BNS i byggnadsteknik så att byarna kan producera sina egna skollokaler. Lärarna ”produceras” lokalt och Lok Jumbish garanterar lokala lärare. Inom ramen för projektet har byarna utvecklat strategier för att överleva lokalt, exempelvis genom att låta VEC ansvara för inköp av utsäde som sedan distribueras.

Teorins tredje målsättning, bärkraftig utveckling, handlar om att framtida generationer ska kunna använda jordens resurser. Inom Lok Jumbish utbildas blivande nyttjare av jordens resurser, det vill säga barn, i miljövetenskap. Läroplanen föreskriver att barnen ska utveckla förmågan att förstå och uppskatta förhållandet mellan människor, deras kultur och de biologiska omgivningarna.

Den fjärde målsättningen, territoriell utveckling, behandlar enskilda regioners och lokalsamhällets utveckling, en utveckling som måste vara allsidig och stämma överens med de olika regionernas kulturella och ekologiska särart. Lok Jumbish tar hänsyn till de territoriella förutsättningarna när skolbyggnader färdigställs, klimatet och kulturella referenser får inflytande vid utformandet av byggnaderna. Vidare innebär målsättningen att mångsidighet och lokal autonomi prioriteras på bekostnad av effektiviteten. Lok Jumbish uppmärksammar kulturella särarter och har skapat program för dessa, exempelvis särskild undervisning för språkminoriteter och nomader. Istället för att tvinga dessa grupper att skicka sina barn till vanliga skolor, så utvecklas lösningar för att de ska kunna behålla sin kulturella särart.

Etnoutveckling, den femte av målsättningarna, belyser identiteten och självkänslan som en etnisk grupp behöver för att överleva kulturellt. Etnoutveckling betyder utveckling av en region och dess befolkning. Inom Lok Jumbish är det byarna själva som sätter prägel på sin utveckling genom att det är de själva som beslutar om och genomför förändringar och förbättringar. Det resulterar i att byarna inte tvingas till likriktning och standardisering. De lokala kulturyttringarna bejakas då de lokala sångerna och danserna bereds utrymme i undervisningen.

Precis som vi skriver i teorikapitlet är betydelsen av alternativa aktörer såsom icke-statliga organisationer (NGO:s), lokalsamhällen och kulturella/etniska grupper stor. Lok Jumbish har använt sig av dessa alternativa aktörer. NGO:s är inblandade i flera av Lok Jumbish aktiviteter, exempelvis fungerar de i flera fall som mobiliseringsorgan, de driver en del internatskolor för tonårsflickor och de medverkar vid vissa lärarutbildningar. Lokalsamhällen och kulturella/etniska gruppers engagemang och deltagande är av avgörande vikt för framgången och utvecklingen av Lok Jumbish, något som i sin tur leder till utveckling av byarna. Teorin föreskriver att impulsen till förändring endast kan komma från den faktiska utvecklingens offer, det vill säga invånarna i de underutvecklade områdena i Rajasthan. Vi instämmer i att impulser till ytterligare förändring framförallt kommer från invånarna i dessa underutvecklade områden. Dock sker igångsättandet av viljan till förändring genom att en utomstående aktör mobiliserar utvecklingens offer. I vårt fall är den utomstående aktören Lok Jumbish, där den första kontakten tas av mobiliseringsorganet eller BSG. Det folkliga deltagandet skapas genom flera aktiviteter, exempelvis school mapping verksamheten och byggandet av skollokaler, aktiviteter som är medvetet utformade för att skapa deltagande av folkligt deltagande.

Det folkliga deltagandet leder till att det i byarna skapas organiserade forum, såsom VEC och kvinnogrupper, där utbildning och utveckling diskuteras. Härigenom kommer sedan idéer och krav på ytterligare förändring och utveckling, både av samhället i stort och av individer.

Vi anser att Hettne i sin teori om annorlunda utveckling glömmer det faktum att utvecklingens offer sällan vet hur bra de kan få det, för detta krävs utomstående aktörer med denna kunskap. Lok Jumbishs initiativtagare, Anil Bordia, var en sådan aktör. Han lyckades engagera människor, både utbildade individer och underutvecklade byar. Bordia lyckades även intressera finansiärerna, något som de enskilda byarna aldrig hade kunnat göra. Men viktigt att komma ihåg är att även om pengarna kommer från staten, kommer det första initiativet från eldsjälar liksom Bordia och flertalet av våra informanter som arbetar i Lok Jumbish. När väl invånarna i de underutvecklade områdena har insett vad de kan förändra med sin situation och hur de kan göra detta, sker den goda utvecklingen, på deras initiativ.

Vår slutsats är således att Lok Jumbish leder till god utveckling genom folkligt deltagande. Dock krävs eldsjälar som inte är den faktiska utvecklingens offer.

Epilog

Efter vi hade lämnat Lok Jumbish, Rajasthan och Indien i augusti 2001 har vi hållit ögonen på projektet för att se vad som händer. Som vi tidigare nämnt var det många medarbetare som var oroliga för vad som skulle hända i framtiden med nya finansiärer och var rädda för att skulle projektet tappa fart. Den information vi har i dagsläget är att DFID fortfarande anser att Lok Jumbish är ett pågående projekt för utbildning till alla i Rajasthan. (<http://www.dfidindia.org/states/national.htm> (061017))

Lok Jumbish verkar även ha gått upp i ett nationellt program, Sarva Shiksha Abhian, för utbildning till alla barn i åldrarna 6-14 år, överlag verkar detta nationella projekt ha samma mål och strategier som Lok Jumbish. Upptagandet i detta program verkar ha skett i slutet av juni 2004. Enligt en artikel i The Hindu 12 juni, 2004 var många av Lok Jumbish medarbetare mycket orolig inför övergången till detta projekt. Men GOR lovade att alla anställda i Lok Jumbish skulle fortsätta arbeta på samma sätt i det statliga projektet som ska nå sitt mål 2010. Enligt samma artikel skulle många av medarbetarna redan informellt ingå i det nya statliga projektet. (<http://www.hindu.com/2004/06/12/stories/2004061206840500.htm> (061017))

I artikeln ovan beskriver de att Lok Jumbish hade nått ut till 21 000 byar under sina år och engagerat tusentals barn att gå till skolan och utbilda sig.

Vi kan bara hoppas att ett så lyckat utvecklingsprojekt som Lok Jumbish kommer att kunna dela med sig av sina erfarenheter till andra delar av Indien och världen. Det som kan bli svårt att förmedla är det ursprungliga engagemanget då många av de trogna eldsjälarna har lämnat Lok Jumbish.

Källförteckning

Böcker

- Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (1994) *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur
- Gyllensvärd, Ebba & Sandberg, Svante (red.) (1989) *Folkets bistånd*. Stockholm: Svensk volontärsamverkan
- Hettne, Björn (1991) Utvecklingsmodellerna – kris och förnyelse I Sandberg, Svante (red.) *Uppbrott. Om u-länder, bistånd och solidaritet inför sekelskiftet*. Södertälje: Fingraf,
- Hylland Eriksen, Thomas (2005) *Vad är socialantropologi*, Stockholm: Natur och Kultur
- Jordan, Ann T., (2003) *Business Anthropology*, Prospect Heights, Ill. Long Grove, Ill: Waveland Press
- Smekal, Peter (1999) *Teorier om utveckling och underutveckling*, Stockholm: Elanders Gotas 30762
- Wohlgemuth, Lennart (red.) (1997) *Bistånd på utvecklingens villkor*, Stockholm: Gotas

Rapporter

- Lok Jumbish (1993) *Lok Jumbish The Second Report*, Jaipur: Kumar & Company
- Lok Jumbish (1994) *Lok Jumbish The Third Report*, Jaipur: Jaipur Printers Pvt, Ltd.
- Lok Jumbish (1995a) *Lok Jumbish 1992-1995*, Jaipur: Kumar & Company
- Lok Jumbish (1995b) *Lok Jumbish The Fourth Report*, Jaipur: Print 'O' Land
- Lok Jumbish (1996) *Lok Jumbish The Fifth Report*, Jaipur: Print 'O' Land
- Lok Jumbish (1997) *Lok Jumbish The Sixth Report*, Jaipur: Jaipur Printers P, Ltd.
- Lok Jumbish (1998) *Lok Jumbish The Seventh Report*, Jaipur: Kumar & Company
- Lok Jumbish (2001) *Lok Jumbish The Eighth Report*, Jaipur: Kumar & Company
- SIDA (1996a) *Towards Education for All in Rajasthan: Lok Jumbish and Shiksha Karmi Projects* Stockholm: SIDA
- SIDA (1996b) *Från Östersjön till Bolivia*, Stockholm: Redners Offset

Tidningsartiklar

- Wolodarski, Peter (2006) Tanklöshet är ingen hjälp, *Dagens Nyheter*, 13 september
- Röshammar, Martin (2006) När hjälpen fram?, *Kupé nr 10*, oktober
- Lindahl, Katharina & Wingborg, Mats (1999) Fel att avbryta fattigdomsinriktat bistånd! *Arbetet*, 13 oktober

Internetadress

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Rajasthan> (061001)

<http://www.dfidindia.org/states/national.htm> (061017)

<http://www.hindu.com/2004/06/12/stories/2004061206840500.htm> (061017)

Muntliga informanter

Margaretha Hysén anställd vid SIDA telefonintervjuer vid flera tillfällen, senast 010322

Informant 1, Head of teachers training, Lok Jumbish, Ajmer distrikt, intervju 010612-010614 och 010625

Informant 2, Distriktskoordinator, Lok Jumbish, Bikaner distrikt, intervju 010711-010713

Informant 3, Officer in charge, Shiksha Karmi, Huvudkontoret i Jaipur, intervju 010610

Informant 4, Project Officer in charge of the blocks, Lok Jumbish, Ajmer distrikt, intervju 010612-010613

Informant 5, Manager Planner, Urmul Setu, Bikaner distrikt, intervju 010713

Informant 6, Assistant Project Officer, Lok Jumbish, Udaipur district, intervju 010620

Informant 7, Assistant Academic Officer, Lok Jumbish, huvudkontoret i Jaipur, djupintervju 010706 samt vid flera andra tillfällen

Informant 8, Administrative Officer, Lok Jumbish, huvudkontoret i Jaipur, intervju 010609

Bilaga 1 – Kronologi

8 juni	Anländer till Rajasthan och Jaipur
12 juni	Åker till Ajmer distrikt
15 juni	Åter i Jaipur
17 juni	Åker till Udaipur distrikt
21 juni	Åter i Jaipur
25 juni	Åker till Ajmer distrikt
27 juni	Åter i Jaipur
11 juli	Åker till Bikaner distrikt
14 juli	Åter i Jaipur
27 juli	Åker till Jodhpur distrikt
30 juli	Åker vidare till Jaisalmer distrikt
2 augusti	Åter i Jaipur
13 augusti	Lämnar Jaipur och Rajasthan